

Міністерство освіти і науки України
Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя
Факультет філології, історії та політико-юридичних наук
Кафедра літератури, методики її навчання, історії культури
та журналістики

Середня освіта (Українська мова та література)

014.01 Середня освіта (Українська мова та література)

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня магістра

ТЕМАТИКА ПРОЗИ МАРІЇ МАТІОС

студентки **Рібакової Валерії Василівни**

Науковий керівник – канд. філол. наук, доцент кафедри літератури, методики її навчання, історії культури та журналістики
О. М. Капленко

Рецензент – канд. філол. наук, доцент кафедри літератури, методики її навчання, історії культури та журналістики
Н. І. Михальчук

Рецензент – канд. філол. наук, лектор Центру практичної освіти «Накипіло», виконавчий директор видавництва Yakaboo Publishing
К. П. Ісаєнко

Допущено до захисту

завідувач кафедри – доктор пед. наук,
професор **Ю. І. Бондаренко**

АНОТАЦІЯ

Рибакова В. В. Тематика прози Марії Матіос.

Магістерська робота присвячена особливостям тематики прози Марії Матіос. У першому розділі розглянуто поширені теми серед найвідоміших прозаїків сучасної української літератури. Також подана літературно-критична рецепція творчості Марії Матіос.

Другий розділ роботи аналізує тематичні аспекти прозового творчого добутку письменниці. Тут виявлено еволюцію тематичних акцентів у творчості письменниці, а також простежено вплив суспільно-історичних та культурних контекстів на формування її літературного світобачення.

Матеріали наукового дослідження можна використовувати на семінарах та лекціях для студентів-філологів, а також на уроках позакласного читання з української літератури в школах.

Ключові слова: рецепція, Марія Матіос, тематика, проза, сучасна література, соціокультурний контекст.

ANNOTATION

Rybakova V.V. Themes of the prose of Maria Matios.

The master's thesis is devoted to the peculiarities of the subject matter of the Maria Mathios' prose. In the first chapter, common themes among the most famous novelists of modern Ukrainian literature are considered. A literary and critical reception of the work of Maria Matios is also presented.

The second part of the work analyzes the thematic aspects of the writer's prose work, as well as the evolution of thematic accents in the writer's work, as well as to determine the influence of socio-historical and cultural contexts on the formation of her literary worldview.

Research materials can be used at seminars and lectures for philology students, as well as at extracurricular reading of Ukrainian literature in schools.

Keywords: reception, Maria Matios, theme, prose, modern literature, socio-cultural context.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕМАТИКИ ПРОЗИ МАРІЇ МАТІОС	8
1.1. Тематика культової сучасної української прози.....	9
1.2. Рецепція творчості Марії Матіос у літературознавчо-критичних працях.	12
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1	24
РОЗДІЛ 2. ТЕМАТИЧНІ АСПЕКТИ ПРОЗИ МАРІЇ МАТІОС	25
2.1. Порухення соціокультурних і історичних питань у творах письменниці («Нація», «Москалиця»).....	25
2.2. Багатство тематики бестселеру «Солодка Даруся»	35
2.3. Екзистенційна тематика роману-саги «Майже ніколи не навпаки».....	41
2.4. Тема материнства у повісті «Мама Маріца – дружина Христофора Колумба» та збірці новел «Мами».....	48
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2	54
ВИСНОВКИ	55
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	58

ВСТУП

Актуальність наукового дослідження зумовлена кількома факторами. *По-перше*, тема магістерського дослідження стосується творчого надбання однієї із провідних українських письменниць сучасності, яка відома не лише в Україні, а й за кордоном. Окрім того, ця постать отримала титул однією із сотні найвпливовіших жінок України. Марія Матіос є авторкою таких бестселерів як роман «Солодка Даруся», сімейна сага «Майже ніколи не навпаки», новели «Москалиця. Мама Маріца – дружина Христофора Колумба», збірка новел «Нація», роман-панорама «Букова земля». Восени 2023 року надійшла до продажу ще одна книга авторки – «Мамі», яка присвячена її загиблому сину та кожній жінці окремо. За свою плідну працю нагороджена орденом княгині Ольги III ст. 2015 року, 2009 року на V Київському міжнародному книжковому ярмарку отримала диплом I ступеня в номінації «Бестселер», одержала гран-прі від «Коронації слова» 2007 року за твір «Майже ніколи не навпаки», тричі перемагала у конкурсі «Книга року» та у 2005 році стала лауреаткою Національної премії України імені Т. Г. Шевченка за книгу «Солодка Даруся».

По-друге, актуальність вивчення саме тематики прози Марії Матіос ґрунтується на необхідності провести повномасштабне дослідження основних локусів уваги письменниці задля виявлення основних ознак її індивідуального стилю. Аналіз тематики прози дасть можливість охарактеризувати головні наративи та заклики авторки, виявити її бачення світу та філософію.

Марія Матіос, народжена в епоху великих змін та трансформацій, у своїх творах віддзеркалює дух часу, висвітлюючи ключові проблеми сучасності та віддавши належне особливостям психології героїв, зокрема жіночих образів. Її проза насичена глибокими філософськими роздумами, історіософією, і водночас вона надає увагу деталям, що робить читання її творів захоплюючим та інтелектуально насиченим досвідом.

Зв'язок з науковими програмами, планами, темами. Магістерську роботу «Тематика прози Марії Матіос» виконано відповідно до тематичного плану наукових досліджень кафедри літератури, методики її навчання, історії культури та журналістики факультет філології, історії та політико-юридичних наук Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя «Історія української літератури: проблеми поетики та інтерпретації».

Метою нашої роботи є дослідження тематичних аспектів творчості Марії Матіос. У контексті цієї кваліфікаційної роботи ми прагнемо визначити ключові теми, які пронизують прозу Марії Матіос, розкрити їх символічне та емоційне навантаження, а також зрозуміти, як ці теми віддзеркалюють внутрішній світ авторки та її сприйняття сучасного світу. Ми намагалися відповісти на питання, які тематичні концепції є ключовими в прозі Марії Матіос, як вони розвиваються в її творах та яке значення вони несуть для читача.

Для реалізації цієї зазначеної мети були сформульовані такі **завдання**:

- 1) систематизувати основні твори Марії Матіос, зокрема прозові романи та новели;
- 2) провести огляд літературних рецензій, критичних статей та інших літературознавчих джерел для отримання широкого розуміння творчості письменниці;
- 3) здійснити аналіз тематичних констант;
- 4) здійснити аналіз тематичних елементів, які повторюються в творчості Марії Матіос;
- 5) сформулювати висновки за результатами здійсненого дослідження, виділити основні теми та їхні еволюції в творчості Марії Матіос;
- 6) зробити загальний висновок щодо внеску письменниці в українську літературу через розкриття особливостей тематики у її творах.

Об'єкт дослідження – проза Марії Матіос, а саме «Солодка Даруся», «Нація», «Москалиця», «Майже ніколи не навпаки», «Мама Маріца – дружина Христофора Колумба » та «Мамі».

Предметом дослідження є тематичні аспекти прози Марії Матіос.

Теоретико-методологічні засади дослідження. Мета та завдання дослідження, система процедур узагальнення та вивчення об'єкта та предмета передбачили застосування системного аналізу, який враховує кілька підходів до вивчення заявленої проблеми. Зокрема, у магістерській роботі застосовано рецептивний метод для моделювання літературно-критичної рецепції творчості Марії Матіос; методу концептуального аналізу, що дав змогу виокремити проблемно-тематичні пріоритети та охарактеризувати специфіку їх художнього втілення; герменевтичного методу для ґрунтовного тлумачення художніх текстів; методу психологічного аналізу для з'ясування характеристик персонажів, особливостей відтворення внутрішнього світу; біографічного методу, який дозволив увиразнити координати творчих шукань та світоглядних інтенцій авторки.

У роботі також використано загальнонаукові методи дослідження (аналіз, синтез, індукція, дедукція), які націлені на комплексне осмислення наукової проблеми.

У магістерському дослідженні використані розвідки про творчість Марії Матіос, авторами яких є Т. Гундорова [11], [12], [13], Т. Гребенюк [10], І. Насмінчук [37], [38], В. Нікольська [39], О. Сопачова [42], А. Черниш [47], Г. Шевченко [45], О. Вірич [6] та ін.

Наукова новизна одержаних результатів зумовлена тим, що в роботі вперше зроблено детальний та комплексний аналіз прозових творів через призму тематики.

Практичне значення роботи полягає в тому, що її результати можуть бути використані під час написання курсових, кваліфікаційних робіт з історії української літератури, у підготовці спецкурсів і спецсемініарів із сучасної української літератури.

Апробація результатів роботи була здійснена на таких конференціях:

1. V Всеукраїнській студентській науково-практичній інтернет-конференції «Сучасні тенденції та перспективи розвитку мовно-літературної освіти в Україні» (м. Глухів, 2023);

2. Всеукраїнській студентській науково-практичній інтернет-конференції «Арватівські читання – 2023», присвяченій 95-річчю від дня народження академіка Ф. С. Арвата (м. Ніжин, 2023);

3. Конференції молодих науковців (м. Ніжин, 2023).

4. Міжнародній науковій конференції «Культурологічний вимір сучасної гуманітаристики» (м. Ніжин, 2023).

Окремі положення роботи відображені в таких публікаціях:

1. Рецепція творчості Марії Матіос у сучасній літературній критиці. *Арватівські читання – 2023: матеріали всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції, 17 травня 2023 року* / упоряд. Н. І. Бойко, О. М. Петрик. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2023. С. 114–116.

2. Інтерпретаційна парадигма творчості Марії Матіос. *Культурологічний вимір сучасної гуманітаристики : збірник матеріалів міжнародної наукової конференції, 08 листопада 2023 року* / упоряд. А. І. Бондаренко, Н. М. Голуб, Н. М. Пасік. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2023.

Структура магістерської роботи. Магістерська робота складається зі вступу, двох розділів, висновків та списку використаної літератури (51 позиція). Загальний обсяг роботи – 63 сторінки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕМАТИКИ ПРОЗИ МАРІЇ МАТІОС

1.1. Тематика культової сучасної української прози

Сучасна українська проза з'явилася після Чорнобильської катастрофи, коли стала неминучою проблема розпаду великої радянської тоталітарної системи та зменшення вимог цензури до митців. У літературу прийшли нові особистості, що не зростали під впливом червоної ідеології, або ті, що ніколи не піддавалися радянській пропаганді та чекали часу для публікації творів, які суперечили основам соцреалізму. Сучасна література відзначається різноманіттям тем, стилів та підходів. Українських письменників цікавить історія, сучасні проблеми суспільства, ідентичність, націоналізм та патріотизм, війна, а також вони використовують різні стилі – від реалізму до магічного реалізму, сентименталізм, експресіонізм, футуризм та безліч інших, адже у XXI сторіччі немає меж для письменника. Деякі автори активно взаємодіють із світовою літературою, вивчаючи й використовуючи сучасні тенденції, а інші шукають унікальність українського голосу. Також важливим аспектом є спроби висловити український дух і традиції через літературу.

Зокрема, деякі відомі українські письменники сучасності представлені постатями Сергія Жадана, Юрія Андруховича, Оксани Забужко, Марії Матіос, Василя Шкляра та інших. Кожен з них має свій унікальний стиль і особливості, але спільною рисою є бажання висловлювати сучасне українське суспільство через художню літературу.

Сергій Жадан є одним із найкасовіших письменників сучасності через свій вплив на суспільство та інтернаціональну популярність митця, як різнобічної особистості – від письменника до музиканта, від публіциста-блогера до волонтера та лідера думок. У своїх найвідоміших романах «Інтернат» та «Ворошиловград» висвітлив образ нового сучасного воєнного міста та його мешканців. Це місто у воєнний період стало символом нової

України, яка пройшла через конфлікт на своїй території, борючись за свою цілісність і незалежність. Через увагу до проблем міста та його мешканців, його твори класифікують як урбаністичну прозу [2, с. 18]. Митець розглядає різні аспекти воєнного конфлікту, такі як його вплив на соціальну структуру, психологію особистостей, архітектуру міст та їхню історію, труднощі і виклики, з якими стикаються мешканці міст в умовах війни, а також динаміку змін у міському оточенні, вплив війни на звичайне міське життя, відображати стресові ситуації, емоції та виживання людей у середовищі конфлікту [1, с. 5]. Час його творів набув циклічного характеру; місто стало невід'ємною сутністю розуміння ідентичності людини, простір у його творах представлений як розмитий, непостійний, а особистість є меланхолійною та самотньою. Героями найчастіше є чоловіки-військові та чоловіча проблематика [43].

Юрій Андрухович є видатним українським письменником і громадським діячем, який вражає своєю творчістю і особистістю.

Аналізуючи поетику творів Юрія Андруховича, Тамара Гундорова підкреслює "нарцисичний" дискурс в його творчості, який виявляється в функціонуванні художнього матеріалу навколо особистості автора та його світобаченні та трансформації у його творчості традиційних українських цінностей, їх деградація [11, с. 15]. О. Гнатюк так окреслює змістове поле автора: *«У першому своєму романі – “Рекреаціях” – він зобразив перетворення антиколоніального типу культури в постколоніальній дійсності, у другому – “Московіаді” – показав агонію Імперії та колоніальної цивілізації, яка – щоб вижити – намагається замаскувати себе під постколоніальну. Третій роман “Перверзія” – на перший погляд у рамки постколоніальної теорії не вкладається, проте це свого роду втеча від постколоніальної дійсності»* [10, с. 12]. Це свідчить про націоналістичну та антирадянську тематику автора. Багато творів Ю. Андруховича звертають увагу до історичних подій та політичних трансформацій, зокрема періоду незалежності України. Він ставить питання про ідентичність, патріотизм, взаємини з іншими країнами.

Митець цікавиться міським середовищем, його духом та енергією, описуючи міста, їхню архітектуру, ритм та вплив на індивіда. Ми можемо віднайти у його романах роздуми про сенс життя, релігійні питання та моральні цінності. Елементи філософії та релігійної символіки часто пронизують його твори. Він досліджує різні виміри і емоційні аспекти любові та стосунків. Андрухович вміло поєднує реалістичний зміст із сюрреалістичними та магічними елементами.

Твори **Оксани Забужко** перекладені багатьма мовами, її літературна творчість отримала визнання на міжнародному рівні, що дало змогу представляти українську літературу на світовій арені після отримання Україною незалежності.

Т. Гундорова провела ґрунтовний аналіз творчості письменниці і виявила, що роман «Польові дослідження з українського сексу»: «відроджує феміністичний нарцисичний дискурс в українській літературі» [13, с. 156]. Забужко розвиває в творах патріотичну тематику та проблематику національної самоідентичності українців. Вона уміло вплітає у свої тексти історичні факти, висловлює рефлексії навколо політичних та соціокультурних змін. Також, теми кохання, жіночої ідентичності та ролі в сучасному суспільстві займають важливе місце у її творчому доробку. Письменниця вміло поєднує літературний різножанровий підхід, а її твори завжди вражають глибиною думки та різноманітням тематичних шарів [12, с. 34].

Творчість Оксани Забужко виокремлюється різноманітністю тематичних аспектів, що відзначаються глибоким філософським підґрунтям та комплексним підходом до вивчення ідентичності та культурних трансформацій. Центральною темою в її прозі є пошук української ідентичності та її взаємодія з глобальними контекстами. Твори О. Забужко часто розглядають проблеми історичної пам'яті, політичного визволення та соціокультурних викликів, створюючи тим самим образ нації в епоху трансформацій. Доповнюючи цей контекст, її проза вивчає теми кохання, втрати. Застосування сюрреалістичних та магічно-реалістичних елементів

надає текстам письменниці глибину символізму та дозволяє їй виражати складні аспекти українського духу та сучасних реалій у формі літературного мистецтва [10].

Василь Шкляр відзначається глибокою філософською осмисленістю та виразною естетикою своїх творів. Він систематично досліджує українську історію, культуру та соціум, розкриваючи в них важливі аспекти національного самосвідомлення. В основі його прозових творів лежить відданість ідеї висвітлення важливих етапів українського життя, віддзеркалення національних трагедій та героїчних сторін. Основним елементом тематики є історичні події, такі як голодомор, репресії, військові конфлікти, які він вдало адаптує до художнього контексту. В. Шкляр ретельно вивчає та розкриває психологію персонажів, які стають представниками певного історичного часу, і розглядає їхні долі в контексті колективної пам'яті. Його твори також звертають увагу до теми ідентичності, внутрішнього конфлікту та пошуку особистого місця в колективному українському досвіді. Такий підхід визначає прозу митця як важливий літературний внесок у розкриття історичних та соціокультурних аспектів української дійсності [45, с. 58].

Найвідоміший роман письменника – «Чорний Ворон. Залишенець», опублікований 2009 року. Роман пронизаний глибоким аналізом політичних та соціокультурних трансформацій, відображаючи вплив політичних репресій на життя звичайних людей. Автор створює живі та правдиві образи персонажів, які переживають великі випробування, а їхні долі стають символами боротьби за свободу та гідності. Роман також розглядає тему внутрішнього конфлікту особистості в умовах репресивного режиму та висвітлює пошуки ідентичності в умовах тоталітарного суспільства. Важливим елементом тематичного розгортання є також патріотизм та віра в справедливість, які пронизують дієвість роману та впливають на внутрішні перетворення героїв [14, с. 48].

Отже, основні бестселери сучасної національної прози торкаються патріотичної та антиколоніальної тематики. Автори намагалися визначити принцип та філософію історичної циклічності, соціокультурного відродження

України після 1992 року та торкалися гендерної проблематики та тематики міжлюдських стосунків.

1.2. Рецепція творчості Марії Матіос у літературознавчо-критичних працях

Марія Матіос увійшла в сучасну українську літературу як прогресивна письменниця, яка експериментує із жанрами своїх творів, створює самобутні образи-персонажі, використовує все багатство української розмовної мови. Не менш прогресивною є і тематика творів, яка торкається найважливіших проблем, укорінених в українську ментальність.

Сучасна українська критика намагається дослідити різні аспекти художнього стилю письменниці. Особливо ґрунтовний аналіз творчості провела С. Жила. За словами дослідниці, твори Марії Матіос – філософічні, україноцентричні, наповнені трагічним світовідчуттям, звернені до історії та дійсності нашого народу, до дослідження ментальності людини в різних обставинах, пов'язаних із суспільним та особистим життям, також більшість з них сповнені еротизму, мають таємниці і загадки, написані живою народною мовою [37, с. 12].

Письменниця створює образи-шифри, що змушують задуматися над проблемами буття, шукати відповіді на екзистенційні запитання, адже провідною тематикою прози є проблема «життя-смерті». На межі буття і небуття постійно перед героями виникає проблема вибору, наприклад, герої «Солодкої Дарусі» мають два шляхи: або колгосп і співпраця із комуністами, або депортація [37, с. 24].

У двох аспектах осмислюється поняття свободи: як незалежність для свого народу і як внутрішня сутність людини. Герої прози йдуть за покликом серця, порушуючи суспільні норми [1, с. 22]. Наприклад, у творі «Майже ніколи не навпаки», Андрій мав таємне кохання із шлюбною жінкою, яка попри суспільний осуд зрадила некоханого чоловіка, який перебував на війні.

Основні міфологеми творчості Марії Матіос виявила Н. Завадська. За її глибоким переконанням, основним образом, якому Марія Матіос зберігає «поетичну вірність», є образ води, яка символізує відродження та родючість, але в той же час може приховувати загрозу смерті та хаосу. Це жіноча стихія світотворення, першопочаток і великий символ зачаття, народження і відродження. Часто використовується реально існуючий гідротопонім (наприклад, річка Черемош у романі «Солодка Даруся») стає символом, який приховує ключ до розгадки таємниці персонажів Марії Матіос [2, с. 54-69]. Наприклад, Даруся мала недугу, за якої головними ліками була вода Черемошу, а Андрія («Майже ніколи не навпаки») Доцька в останню путь проводжала омиваючи тіло водою. А Теофіла, з того ж твору, готує балію води та купається перед смертю після зґвалтування. У творі «Армагедон уже відбувся» Івана рятує вода від болю у суглобах, після того як він випадково убив людину.

Окрім того, Н. Завадська виділяє образ вогню, що теж присутній чи не у всьому творчому доробку письменниці. Він постає водночас і символом захисту та очищення, і знаком війни та спокуси. «Майже ніколи не навпаки» має образ вогню через картини жахіть та видіння ворожок. Вогонь в Одокіїних сновидіннях це деталь-провісник небезпеки, натяк на невідворотні трагічні події. Вогонь присутній також у видіннях сільської відьми, Кривої Качки, яка знає, що навколо оселі Черв'юків «вже крутиться вогонь» [12, с. 34]. Бачить його і віщунка Маринька, яка марно хоче застерегти коханого від небезпеки [2, с. 69].

Меншою мірою представлений образ землі, а образ повітря, як символ чоловічого начала, фігурує лише у творі «Просили тато-мама», де має значення смертоносною стихії [2, с. 72].

Варто зазначити, що письменниця послуговується не лише символічними образами, але і міфічними знаками: півень, сновидіння, мольфари, гойдалка. Окрім того, постійними атрибутами індивідуального стилю письменниці є народні звичаї, обряди, вірування, забобони і глибока релігійність. Фольклорні мотиви присутні чи не у кожному творі письменниці

і більшою чи меншою мірою показують зв'язок образів-персонажів не тільки із українським народом, а і з місцевою спільнотою окремо взятого регіону (зазвичай Буковини).

Не дивно, що Марію Матіос цікавить саме історична перспектива. У інтерв'ю від 2007 року для Бі-Бі-Сі вона сказала, що знає свій родовід до 1790-го року. Пам'ять її родини передавалася із покоління в покоління, тому вона має унікальні записи у домашньому архіві. Наприклад, збереглася заява дідуся про прохання до румунської влади дозволу одружитися і організувати гучне весілля [3].

Деякі сюжетні елементи у творах – це відбиток тривалого дослідження родоводу авторки. Наприклад, її дідусь був дуже розумний, тому його часто обирали старостою села, але він не умів грамоти і тому розписувався на документах хрестиком, як і небіжчик Кирило із «Майже ніколи не навпаки» [3].

Проте, маскулінні образи не так продуктивні, як фемінні. За словами І. Насмінчук письменниця навіть обирає у творчості такі імена, у яких є чоловічі відповідники: Корнелія, Юр'яна, Петруня, Іванка... За словами дослідниці, це через те, що *«часто в центрі уваги – жінка, здатна на неймовірну психічну витривалість та силу»* [36, с. 382]. Чоловіки часто позбавлені власних назв та *«у творах їх названо за сферою діяльності [36, с. 385].*

Н. Мельник переконана, що у новелі «Майже ніколи не навпаки» демонструється архетипний образ солдата, який повернувся з війни певною мірою психічно деградованою людиною. Іван Варварчук після служби став деструктивною брехливою людиною, яка не шкодує честі молодій майбутньої дівчини Петруні, а дбає тільки про свою. Через образу власної гідності, він не вирішує конфлікт цивілізовано, а разом із Кейваном із надмірною тваринною жорстокістю позбавляє життя молодого юнака, до того ж родича! Грицко Кейван і сам зраджував дружині, проте за такий вчинок у свою сторону, ладен убити навіть хресника. А москаль, що згвалтував Теофілу, зображений позбавленим людських рис катом. Н. Мельник убачає велику схожість цих тем

із фольклорними мотивами українських народних пісень. Окрім того, дослідниця проводить паралель між українськими народними казками, де Правда завжди перемагає Кривду, та новелами Матіос, де так само антагоністи після конфлікту мають покарання з одного боку, та якесь щастя із іншого. Наприклад, карою Варварчука за злодіяння проти жінки стало забуття. Односельці викреслили їх родину із поважних і вагомих людей, незважаючи на їх багате господарство. Отже, за законами фольклорної свідомості, перемагають духовні цінності людини над матеріальними [35, с. 69].

За Н. Мельник, новели пов'язані із казкою також тематикою улюбленої дитини. Так, Василина любить Андрія, який намагається звести на той світ усіх конкурентів із родини на шляху до спадщини: приховує смерть батька, змушує братів брехати, підробляє підписи на фальшивих документах. Намагаючись помститися брату за вибір Петруні не у свій бік, Андрій підмовляє солдатів скалічити Дмитра і це призводить до паралічу та смерті [35, с. 912].

Сама М. Матіос про чоловіків говорить, що вони для неї соратники. У житті вона товаришує з чоловіками через їх більшу надійність. І пообіцяла у майбутній праці створити образ свого чоловічого еталону, а наразі більша увага сконцентована на жіночій долі та жіночому характері [41]. М.Матіос у інтерв'ю зізналася, що у 99,99 процентів письма мова йде або від жіночої особи, або про жіночу. Навколо жінки в її книгах обертається історія, суспільство, доля і окремий чоловік, як навколо сонця [41].

Об'єкт зображення у творах авторки – патріархальна спільнота, із забобонністю та стереотипами. Переважна більшість приписів та заборон торкається насамперед жінки, від якої у чоловіків гіперболізовані «соціальні очікування» [25, с. 293]. Звідси переконання, що у насильстві над жінкою винна тільки жінка, бо ж це від її відьмування та чар чоловіки сходять із розуму. Навіть у особистих невдачах мужчини зазвичай винна жінка, бо це її обов'язок – попередити, застерегти від лихого. Тому цілком закономірно, що у творах віщі сни, марева та пророцькі галюцинації являлись переважно жінкам, і тільки їм було доручено долею вирішити конфлікт чи уберегти родину від

негарздів. Наприклад, Маринька Богодуха («Майже ніколи не навпаки») змогла побачити нещастя, що сталося із її коханим Кирилом, ще задовго до самого вбивства. А Докія не випадково бачила сон із пекельним вогнем над їх оселею.

За словами О. Іванишиної, у романах змальовано різні модифікації архетипу Матері, які видозмінюються залежно від життєвих становищ та унікальних психологічних особливостей героїнь, однак кожна прагне реалізувати свою божественну материнську місію [20, с. 2930] Навіть бездітна Петруня («Майже ніколи не навпаки») реалізувала свій материнський потенціал через уявну дитинку, створену із сорочки померлого коханого. Софія («Апокаліпсис»), через неможливість мати дітей, піклується про свекра хоч її і покинув чоловік. А Марія («Солодка Даруся») пестить бідну сусідську Дарусю, бо її син схильний до алкоголізму і не приносить материнської радості.

І. Насмінчук виявила в повісті "Мама Маріца" ще одну тему материнства, але воно переходить межі адекватного сприйняття материнства. Після смерті Христофора, Маріца народила сина, якого і назвала у честь чоловіка і почала ставитися згодом до сина не як мати, а як дружина. Релігія не підтримує такого виду гріходіяння, тому син страждав важкою хворобою, яка відвертала всю громаду від дому нещасної одинокої матері, адже Христофор мав напади неконтрольованої агресії. Маріца була вимушена ізолювати сина і від світу, і від себе. Самотність призвела жінку до страшних думок про самогубство, адже тільки так, за її думками, можна було зітерти її тяжкий гріх та врятувати душу дитини [1, с. 47].

О. Вірич, яка дослідила екзистенційну проблему самотності у прозі М. Матіос, переконана, що фізично слабкі героїні новел здійснюють екзистенційний вибір, сміливо обираючи страждання й усамітнення, щоб зберегти свою унікальність та незіпсовану душу. Цей вибір виникає із внутрішнього бажання спокути свого гріха, мотив жертвності переслідує грішниць від природи, адже жінка і є причиною першого гріха [12, с. 15]

Із праці Л. Баранської про концепт гріха у прозі М. Матіос можемо виділити тезу, що спокутувати гріхи людства або історичної епохи, в прозі письменниці, припадає лише одній жінці, яка найменш захищена від суспільства (сирота, божевільна, із авторитарним батьком...) і найбільш людяна серед того ж суспільства [3. с. 11]

Суспільство у прозі М. Матіос дослідила Т. Белімова. За її працею, письменниця трансформує сільську ідилію у простір, де рідні брати можуть стати найзлішими ворогами тільки через батьків спадок. За словами дослідниці, у цьому вбачається деяка подібність із біблійним сюжетом про братовбивство, адже Каїн убив Авеля теж через земельну суперечку, розподіл влади. У хронотопі прози письменниці тема сільських майнових конфліктів невід'ємна. В українській літературі дана тематика у творах про село є продуктивною, тому її можна назвати традиційною, але у М. Матіос набуває нових рис: право власності набуває значення більшого за релігійні приписи, тому всіх, хто їх порушить, обов'язково отримають тяжке покарання у виді вигнання із суспільного життя. [4, с. 15-16]. Ю. Вишницька вбачає у такому змалюванні сільського життя міфосценарій Пекла на Землі, де кожен повинен розплачуватися за свої гріхи, та за гріхи свого роду. Образ Раю на Землі не використовується у значенні теперішнього реального часу, а частіше перебуває у локусі мрій, далекого майбутнього чи прикрашеного уявою минулого [5, с. 18]

О. Застеба пояснює виникнення цього Пекла тим, що звикле до мирного патріархального життя село, постає перед проблемою війни. Кожна окремо взята особистість внутрішньо проходить деградацію через зміну суспільно-політичних реалій. Невпевненість перед майбутнім додає сакрального змісту старим забобонам і породжує нові, тому у людини змінюється і зовнішня поведінка – змінюється на більш грубу мова; з'являється нетипова поведінка та неадекватна реакція на дрібніші подразники; зовнішній вигляд подекуди може зазнавати трансформації у бік відходу від традиційного строю селянина. Піддається деградації і мораль деяких героїв, які у ході сюжетної лінії

проходять шлях від позитивного персонажа до злодія. Через постійний стрес від зміни реалій, у героїв постійно втома душевна має відбиток на фізичному стані: головний біль, нудота, хворі суглоби, німота. Життя у міжчассі далеке від звичного існування середньостатистичного селянина, тому нові виклики породжують у його свідомості втрату відчуття часу, або пережиті події ставлять у центр свого життя – пережита в один день травмуюча подія, несе відбиток на все подальше життя і має наслідки як у внутрішньому світовідчутті героя, так і у зовнішніх виявах [13, с. 153-158].

М. Крупка у своїй статті виявила, що контроль над тілом та розумом жінки є головною домінантою стабільності патріархальної спільноти. Право чоловіка на свою дружину – невід’ємна складова сільської моралі, але цей тоталітаризм в період зміни епох породжує насильство через ревності, коли чоловік на війні чи заробітках. Старе ставлення до дружини у нових реаліях знищує жінок як особистостей, і прирікає націю на фізичне вимирання [51, с. 153, 155]

Тему тоталітарної комуністичної влади у творчості Марії Матіос дослідив А. Новиков. У романі «Солодка Даруся», за його словами, хронотоп був побудований на колективізації й масовим репресіям, життя в окупації, збройним опорам нацистському й «советському» режимам УПА, але авторка в цій темі мала новаторство в українській літературі – зобразила рефлексію щодо цих подій жителів Буковини з її культурним колоритом, і вклала у образ пересічної сільської дитини, яка стала символом більшовицької епохи в Україні. Світ комуністів ворожий, тому Даруся знаходить спокій лише наодинці із природою, а говорити може лише із вже померлими, які не спричинять лиха. Івана Цвичок так само постраждав ще у дитинстві від пануючого режиму, тому став безхатьком, якого не приймають у суспільстві, яке піддалося на терор. Ці двоє на деякий час жили у гармонії, поки Іван не одягнув військову форму, яка нагадала Дарусі про найстрашнішу подію життя. Найстрашнішим є факт, що у Цвичка був прототип із оточення авторки – однокласник її батька, який так само позбувся і майна і родини від рук

більшовиків під час колективізації. У Черемошному енкаведистам давав відсіч Яструб із загоном упівців, яких підтримувало і переховувало все село. Але енкаведисти прагнули залякати населення, тому після того, як Івана Огронника і його зв'язкову знайшли, влаштували привселюдний глум над трупами, а на додачу привезли тіло Іванового батька із відсутніми руками. У творі навіть нацистський німецький режим ставиться на рівень людянішим за режим «товарищів» ССРСР [39, с. 59, 70]

Л. Макаренко продовжила аналізувати цю тему у збірці новел «Нація». Ні одна з новел немає найменування для представників радянського режиму. Їх називають лише займенниками, дають характеристику, як звіриному режиму без почуття моралі та справедливості. Вони намагаються стерти історичну пам'ять кожного народу, особливо притісняючи та виселяючи єврейську общину із Буковини. Проблема патріотизму відчувається у кожній новелі збірки. Справжні буковинські патріоти зберігають свою культурну самобутність у лісах, борючись із всіма тоталітарними режимами, які стають на заваді історичній пам'яті роду. По-своєму протистоять і жінки у збірці, але вони зображені найбільшими жертвами «червоного терору». Практично кожна із жінок несе тягар із минулих гріхів (і власних, і родинних), які повинна відстраждати, щоб віднайти щастя для душі та своєї родини. Це переплітається із проблемою віри буковинців – вони були щиро переконані в Божій справедливості і в тому, що всі грішники будуть покарані, тому бажати навіть кривдникам смерті на Буковині заборонено. Від безвиході селяни вимушені були йти в партизанський рух, адже лише у лісі ніхто не забороняє мати власність, молитися та розпоряджатися своїм тілом та вчинками. Але не всіх більшовиків Матіос зображує негативними персонажами, а лише тих, хто втратив гуманістичні цінності через воєнні події. «Мгбіст» Довгопол, будиши пораненим, не кинув хвору Юр'яну помирати. Лікарка Дуся, у якої бандири убили Альошу, допомагає місцевим, хоч ті й бояться звертатися за допомогою до москальки. «Кров не має нації» - зазначає авторка, як головну аксіому свого

твору, адже жорстокими стають люди, а не нації [45, с. 32]. І тільки та нація, що забула свою історію, прагне стерти всю історію цивілізації [26, с. 173-176]

В. Ніколаєнко виявила ще одну тему у прозі М. Матіос – міжнаціонального співмешкання в новелі «Апокаліпсис». У Тисовій Рівні співмешкали українці, румуни та євреї. Стосунки Машталеркою й Сандуляками – були дружніми. Життя обох родин керується відповідно до їх віровчень та обрядів. Однак важливою спільною цінністю є любов до ближнього, що знаходить відображення у основних заповідях Божих, які однакові для православних та іудеїв. Горе, що спіткало сусідську родину, спонукало православну Марію надати підтримку Машталеровій родині, коли їхній жінці довелося брати участь у релігійному обряді, читаючи Кадіш за загиблим. Марія відіграла важливу роль у замовленні та встановленні надгробка на могилі Абрама, спільно працюючи зі старим каменярем Фейгеле Коганом. Пізніше, після народження четвертого малюка у Естер, Марія прийняла на себе обов'язок доглядати за Ханною, коли Машталерка емігрувала до Румунії через політичний тиск, вона прийняла Хану як власну доньку. Після смерті жінки, Анна прийняла прізвище Сандуляк, залишаючи за собою батькове прізвище «Естерівна», і перейшла на християнство. Вона також вступила на захист української культури [2, с. 54, 55]. Отже, загалом багато українців володіють толерантним та відкритим поглядом на інші культури. Україна – багатонаціональна країна, де існують представники різних етнічних груп, і це сприяє мирному культурному обміну та взаєморозумінню. Проте із румунами на Буковині були не такі дружні взаємини. Румунська Буковина стала частиною Румунії після Першої світової війни, коли була проведена анексія земель від австро-угорської імперії. Внаслідок цього румуни стали більшістю в Буковині, а українці опинилися в ролі меншості. У цьому контексті румунські політики спрямовували діяльність на користь румунізації, що означало примусову асиміляцію українців та інших меншин, включаючи примусове впровадження румунської мови. Це спричинило напругу та конфлікти між румунами та українцями, і в багатьох випадках українці

стикалися з дискримінацією, що і зображує Марія Матіос чи не в кожному своєму творі.

О. Сопачова у своїй роботі доводить, що авторка продуктивно використовує лексику південно-західного діалекту. Буковина має власну унікальну мовну манеру, яка відрізняється від загальноукраїнської мови, і Марія Матіос вдало передає цю аутентичність в своїх творах. Крім того, використання діалекту Буковини допомагає авторці створити реалістичні образи та характери, роблячи їх більш переконливими та живими. Це також дозволяє читачам краще сприймати атмосферу та культурні контексти, описані в її творах. Використані притаманні переважно жителям Буковини фразеологічні звороти, наприклад: «Най його шляк трафить!» [45, с. 153], а також лексика: «камізеля», «малай», «бандулі», грубий – «товстий», тяжка – «вагітна», «банувати», «встидатися», «буравити», «зобидити» і тд. [18, с.137-140]

Г. Осіпчук проаналізувала у своїй статті особливості зображення зовнішності літературного персонажа. Зовнішність персонажа втілює у собі авторську мовну систему з метою впізнавання героя. Кожен персонаж має унікальну зовнішність, яка складається з окремих елементів, і ця зовнішність індивідуалізує кожен постать в уяві читача. У М. Матіос зосереджується увага на внутрішньому світі, що прямо впливає на зовнішність персонажа: *відмінниця* [21, с. 1], *активістка* [21, с. 1], *чоловік-невидимка* [29, с. 75], *говірливу дитину* [37, с. 141], *смішна* [25, с. 102], *древня істеричка Аделаїда* [29, с. 103]. У описі деяких типів персонажів спостерігається іронія та сарказм: *шмаркачем із вулиці* [29, с. 120], *молодий жеребець* [29, с. 136]. Використання сарказму в описі зовнішності є одним з літературних засобів, які допомагають створити цікаві та запам'ятовувані образи персонажів та підкреслити авторську інтонацію в творі. Саркастичні описи можуть використовуватися для критики чи сатири соціальних чи культурних аспектів. Вони допомагають виразити авторську позицію та негативне ставлення до певних явищ.

Опис людського погляду або очей персонажів у творах письменниці є особливо виразним, адже вона таким чином утворює і психологічний портрет. Наприклад: *«видючі очі не займаного ще парубка»* [29, с. 16]. Погляд персонажа може відобразити його психологічний стан та внутрішній конфлікт. Це допомагає читачу краще зрозуміти характер та мотивацію героя до дій [41, с. 86].

Т. Хлівна займалася у своїй праці проведенням аналізу компонентів традиційної народної медицини, що використовуються у буковинській сазі "Черевички Божої Матері". Варто зазначити, що ці сюжетні елементи притаманні не лише даному твору, а є індивідуальною ознакою стилю Марії Матіос, яка постійно фігурує у її малій та великій прозі. Дослідниця виявила у тексті твору лікування за допомогою рослин (традиційна народна лікарська справа), медична магія, замовляння та забобони. У віддалених селах і гірських регіонах України, доступ до сучасної медицини міг бути обмеженим. Тому використання лікарських рослин було єдиною доступною альтернативою для лікування. Знання про лікарські рослини передавалися від покоління до покоління в рамках українських сімейних традицій. Медична магія ґрунтується на вірі в магічну силу, яка може впливати на стан здоров'я. Вона часто включає в себе спеціальні заклинання, обряди, символи, амулети, релігійні або магічні тексти, які використовуються для лікування або захисту від хвороб або злого ока. Замовляння на здоров'я це молитви та обряди буковинців, які виголошуються для зміцнення здоров'я або захисту від хвороб за допомогою свічок, священної води чи ікон. Забобони у творах Марії Матіос зазвичай стосуються недоторканності до різних «лихих» предметів, які можуть призвести до хвороби; віри у сакральні числа та слова; обрядів на здоров'я при повному місяці [28, с. 365].

Отже, сучасні українські літературознавці доводять, що бестселери Марії Матіос сконцентровані на темах соціальної нерівності на буковинському селі, історичних перспективах, які мають важливий вплив на сучасність. Тема співжиття різних націй і національностей – євреїв, румунів, росіян, німців і,

звичайно ж, українців – в творчості Марії Матіос є важливою і регулярно знаходить відображення в її прозі. Тематика подекуди торкається історій ветеранів війни, їхні болісні спогади та внутрішні боротьби, з якими вони зіштовхуються після повернення з війни та як вони із цими травмами впливають на своє локальне суспільство. Часто звертається до тем народних вірувань та традиційного життя пересічного селянина. Окрім того, тематика торкається індивідуалізму та пошуку власної ідентичності, особливо жіночої. Вона розглядає, як особистість може розвиватися в умовах суспільства, у якому вона виходить за межі стандарту. Тема жінки в суспільстві займає лідерську позицію серед аналізованих творів, адже авторка створює сильні жіночі персонажів, які надихають та відображають важливі аспекти жіночої долі у патріархальному чи тоталітарному суспільстві. Але Я. Голобородько вніс деяку критику до стилю письменниці: *«Марія Матіос, безперечно, доволі цікава письменниця. Проте емоційне, а якщо глибше – по-народному емоційне начало в її прозових текстах зазвичай переважає над самобутньо-концептуальним. Вона більше художник, аніж мислитель. І це цілком характерно для української літератури, в якій у синтагмі “експресії – інтелект” очевиднішою, репрезентативнішою виявляється перша категорія»* [29, с. 85].

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

Отже, багато літературознавців намагалися систематизувати відомості про творчість Марії Матіос та створити власну інтерпретаційну парадигму її творчості. Уже досліджено символізм її творів та зв'язок із основними архетипами, виявлено стильові та жанрові домінанти прози. Чимало науковців виявили ознаки прози масткинї – історизм, що ґрунтується на історіософії Буковини та людства; фемінізм, що ґрунтується на постійній увазі до жіночих образів, материнства, почуттів та тілесності; увага до культурної спадщини українського народу, що полягає у використанні автентичних імен для головних героїв, народної медицини, вірувань та забобонів, описів традиційного житла, їжі та одягу. Було розглянуто національну проблематику та міжнаціональні відносини.

Аналіз літературно-критичної рецепції став ключовим фактором у розкритті основних тенденцій та оцінок, які супроводжують творчий шлях Марії Матіос.

Виявлено, що творчість Матіос визначається не лише індивідуальним стилем та авторським підходом, але й глибокою взаємодією з сучасними соціокультурними реаліями. Літературознавці акцентували увагу на її здатності висвітлювати актуальні теми та взаємодіяти з літературною традицією.

Також важливо відзначити, що рецепція творчості Марії Матіос виявилася контекстуалізованою та багатоплановою. Літературознавці взяли до уваги як індивідуальні особливості стилю письменниці, так і її внесок у розвиток української літературної традиції.

Дослідники торкалися також і тематичних аспектів, але ще не було зроблено цілісного та структурованого варіанту такої роботи, тому в наступному розділі ми спробуємо виконати таке дослідження.

РОЗДІЛ 2. ТЕМАТИЧНІ АСПЕКТИ В ПРОЗІ МАРІЇ МАТІОС

2.1. Порушення соціокультурних і історичних питань у творах письменниці («Нація», «Москалиця»)

Марія Матіос признається, що протягом двадцяти років вона активно працює над темою «людина і її опір часові», яка практично визначає весь її літературний творчий період [21].

Письменниця використовує історичний хронотоп для того, щоб відтворити історичну епоху в художньому творі. Це дозволяє йому показати, як історичні події і процеси впливають на життя людей, їхні цінності, ідеали, поведінку. Історичний хронотоп також може бути використаний для того, щоб порівняти різні епохи, показати, як змінилися люди і суспільство з часом.

Марія Матіос часто зображує колективізацію в своїх творах, віддавши цьому періоду важливе місце в історичному контексті України. В її романах та оповіданнях колективізація часто представлена як складний і контроверсійний процес, який супроводжувався як позитивними, так і негативними аспектами.

Вона не обминає тему репресій та насильства, які були пов'язані з колективізацією та звертає увагу на жертви, які понесли селяни внаслідок політичних переслідувань і конфіскації майна.

У новелі «Юр'яна й Довгопол» піднімається тема материнства, невдалих пологів. Наприклад, Юр'яна на початку твору каже: *«Збігленят і вмерлих у Юр'яни було багато»* [35, с. 3]. Марія Матіос зазвичай у свої творах показує хронотоп буковинського села минулого століття, чи навіть позаминулого. Умови життя, особливо для сільських жителів, часто були важкими, тому це призводило до недостатнього догляду за дітьми через надмірну фізичну працю та недостатнього доступу до медичної допомоги. Обмежений доступ до чистої води та подекуди відсутність прийнятних санітарних умов, збільшували ризик зараження немовлят уже у перший день життя. Відсутність кваліфікованої медичної допомоги спричиняла те, що навіть найлегші для організму захворювання ставали фатальними для дітей. В умовах релігійного суспільства, яким завжди була Буковина, було прийнято народжувати часто та

не позбавлятися вагітності: *«Юр'яна щороку ходила тяжка»* [35, с. 4], але такий непосильний стрес для жіночого організму призводив до поганого розвитку майбутніх дітей. А лікувались здебільшого народною медициною, використовуючи від кровотечі *«падиволос і кровавник»*.

Тема жіночої долі представлена не лише материнством, а й нещасливим шлюбом. Юр'яна змусила Павлінку (свою дочку) вийти заміж за сорокалітнього Штефурияка. Але через рік він знайшов собі іншу жінку і вигнав Павлінку із спільною дитиною із дому. З того часу вона зайняла місце ізгоя у сільській ієрархії. Найбільш нешанованою жінкою у буковинських краях була москалька-фельдшерка Дуся, яка опинилася там через кохання до місцевого гуцула Олексія. Він помер від рук бандерівців через наміри одружитися із ворогом, але Дуся продовжила його рід у позашлюбній дитині. Незважаючи на таку психологічну травму, жінка не озлобилася, а навпаки стала допомагати усім, бо за її словами: *«кров не має нації»*.

Дідушенко завдячував життям Довгополу, бо той врятував його на фронті у боротьбі із німцями, тому забрав на його прохання помираючу Юр'яну у машину, де помирав і Довгопол. Авторка дає читачу можливість усвідомити цінність людського життя, незважаючи на націю. І більшовик, і пересічна жінка мають однаковий фінал – смерть, тому повинні примиритися перед Богом та зупинити помсту одне одному.

Тема панування більшовиків на Буковині у цьому творі є центральною. Вони розпоряджались усім і всіма на селі, і змальований їх колективний образ через протиставлення із румунською владою, яка панувала раніше – *«ці карають просто за те, що ти є на цьому світі»* [35, с. 18] – сказала Юр'яна про завойовників, які змусили на колективізацію віддати всі її земельні володіння у колгосп, щоб не бути засланою із малими дітьми у Сибір. Чоловіку ж заборонила мати справу із партизанами у лісі. Через деякий час все одно її Уласія совєти забрали на допит, де енкаведешники бити його та затискували пальці у двері.

Тема боротьби за незалежність українців від московитів у новелі теж провідна. Тато Юр'яни був не останньою людиною в селі при румунах, але виборював право на свою національну ідентичність, зокрема у питаннях мови: *«по-румунськи, але більше ... по-руському»* [35, с. 15]. Проте, зміна політичного режиму активізувала національно-визвольні рухи на Буковині, а більшовики стали називати партизан бандерівцями та жорстоко карали кожного, хто приєднається до їх руху. *«З війни люде вернулися, з тюрем, а від Тащука з Шандром і писемця не прийшло»* [35, с. 25], адже вони ходили до «Просвіти» та вивісили перед очима советів жовто-синій стяг. Наприкінці твору конфлікт між ворогуючими сторонами загострився до кровопролиття – підстрелили Довгопола, який врятував Юр'яниного Уласія від допиту.

Новела «Апокаліпсис» присвячена земляку письменниці, поету Мойсееві Фішбейну, який у 1979 році був змушений залишити Україну та переїхати до Ізраїлю через свою відмову співпрацювати з КДБ. Одна із головних образів-персонажів новели, Естер теж повинна була емігрувати до Румунії через наказ більшовиків, які щойно захопили владу в Тисовій Рівні. Українська сім'я Сандуляків мирно співіснувала на одній території із єврейською спільнотою, поважаючи традиції та релігію чужою нації. Після смерті Естерового чоловіка, сусідка Марія навіть прийшла читати поминальний кадїш, а згодом все сімейство відвідало у сусідів єврейське свято Малий Пурім, організоване в їх честь.

У новелі піднята також тема жінки на війні. *«А ... черкеси лишили кілька череватих після звалтування ... молодиць та породили чорні прокльони ... дідів»* [35, с. 48], – під час Першої світової ще не вважали злодіями гвалтівників, а всю провину адресували жертві насилля і дітей називали «байстрюками». Через деякий час прийшов *«загін русаків, який ... на бабів і жінок тримав нюх не менший»* [35, с. 31]. Молодиці дуже рано залишалися вдовами із немовлятами, і їм дуже часто не було допомоги від інших мешканців села чи міста. Єврейка Естер не могла самотійно навіть замовити надгробок чи зробити важку фізичну роботу по господарству. Марія Матіос зображує цю

соціальну незахищеність самотньої дівчини під час війни, але у той же час уводить у сюжет жінку-бунтарку Хану.

Хана у новелі розкриває тему боротьби українців за незалежність від москалів. Разом із ще двома дівчатами, вона пішла у підпілля в ліс, обравши національну свідомість замість заміжжя. У очах свого батька Тимофія, Хана була справжньою героїнею. Натомість сина Андрія, що почав працювати на колгоспі, Тимофій не поважав та вигнав із дому. У образі Хани, Матіос зображує поразку українців перед захопленням в СРСР та колективізацією – каральні загони росіян знайшли українку-єврейку. Проте вона не зрадила національних інтересів, не пішла на співпрацю з КГБ та не викрила своїх побратимів, а сміливо вчинила самогубство. Як ми бачимо, М. Матіос показує, що справжнім патріотом своєї батьківщини можна бути не лише за національністю, а стати на шлях боротьби можуть не лише чоловіки. Жінки можуть приєднуватися до підпілля для боротьби за політичні цілі, такі як здобуття незалежності, права громадянства, демократію або свободу від тоталітарних режимів, щоб захистити себе та інших від насильства та репресій. Письменниця показує, що жінки-бандерівці відзначалися своєю політичною активністю, вони брали участь у підпільних та герілярних операціях проти радянської влади. Вони були членами різних націоналістичних організацій, таких як Організація Українських Націоналістів та Українська Повстанська Армія (УПА). Жінки-бандерівці боролися не лише за політичну незалежність України, але також за ідеї національної самостійності та відновлення української культури та мови. Вони вносили важливий внесок у історію українського націоналістичного руху, а їхні дії часто були супроводжені великими жертвами та ризиками.

У новелі «Вставайте, мамко» теж піднята актуальна для всієї збірки новел тема депортації єврейського народу 1947 року за межі їх історичного місця проживання – *«для очищення території від бандформувань та їх посібників»* [35, с. 33]. Більшовики прагнули провести радикальні зміни у суспільстві і здійснити соціалістичну революцію. Деякі більшовики вважали,

що євреї володіли більшим ступенем багатства та влади, і це могло впливати на їхню політику стосовно єврейського населення. Антисемітизм, як інші форми расизму, був інструментом політичного контролю та репресій.

Петро Шандр не хотів віддавати землю до колгоспу, бо планував віддати її у користування зятю та доньці, тому його вирішили із родиною депортувати у Сибір. Незважаючи на слова: *«Жінка сьогодні спокійнилася, небога»* [35, с. 18], військові все одно вирішили забирати батька разом із малими дітьми на переселення. Головний сюжетний поворот полягає в тому, що спочатку було задумано родиною як необхідний перформанс - імітація смерті "мами Катерини" для ухилення від депортації, раптово перетворюється в її реальну смерть.

У сюжеті новели «Прощай мене» розгортається дві основні теми – тема материнства та тема опору колективізації. Перша полягає у вагітності від «ворога народу», який ховається по криївках задля підпільної боротьби із окупантами. Дівчина не могла записати дитину на коханого, тому мала б дати своє по-батькові дитині, як підпільниця, що дала по-матері Марійович. Окрім того, односельчани, що пішли у колгосп, цькували б немовля, називаючи байстрюком. Друга тема розкривається у чоловічому образі, який став на бік підпілля, адже: *«Уже всю Товарницю до колгоспу запротоколили... З потрухами й каліками... За Шулемчучку в колгосп написали заяву, а вона три роки паралізована...»* [35, с. 18]. Як ми бачимо, ці дві теми нерозривно поєднані у тексті у образі ще ненародженої дитини, яка може теж стати жертвою червоної тоталітарної машини. Задля створення трагічного пафосу у творі, Марія Матіос уводить глибоку психологічну кульмінацію – батьки прощаються із немовлям та просять пробачення за можливу його смерть через опір його батьків новій владі.

Тематику наступної новели збірки «12 службів» можна прочитати вже із перших рядків твору: *«Смерть і вигнання зависли над горами, як отой новий прапор над сільрадою, ніби зумисне вимащений у кривавий колір людського мозолю»* [35, с. 60]. Зав'язка твору вже має наративи критики більшовицького

режиму, але письменниця у цій новелі у метафоричній формі порівнює комуністів із сатаною, адже головна героїня Фрозя, зібрала у церкві молитися проти окупантів 12 вдів із села. За християнським вченням, ця молитва надзвичайно сильна проти різних дияволів, тому коли до церкви прийшов уповноважений від МГБ Дідушенко, вдови не перестали молитися, хоч і боялися за своє життя за таку справу. Але зважаючи на гріховність Дідушенка, який скоїв безліч убивств невинних душ, його «чоботи ще трохи потупцювали ... й здиміли з церкви, не наступаючи на її поріг...» [35, с. 65].

Присутня у сюжеті також і тема боротьби більшовиків із релігією. Комуністичні режими прагнули створити секулярне суспільство, де релігія мала обмежене місце, ідеологія партії була її головними концепціями, бо вони прагнули максимально контролювати своє населення та забезпечити, щоб влада партії була найважливішою. Релігія може викликати конкуренцію з ідеями партії, тому комуністи спрямовували зусилля на обмеження релігійних обрядів та проповідей. Релігійні інститути та обряди були обмежені або заборонені, оскільки комуністи прагнули знищити вплив релігії на громадянське суспільство. І у новелі показано як отець Захарій ставить волю Дідушенка вище за Божу. Біля церкви розкидані хрести, а для проведення богослужіння треба завчасно домовлятися і обманювати, що ця служба заради захисту нової влади.

Тема репресій та депортації незмінно присутня у сюжеті і цієї новели. Вищезгадані вдови з'явилися у селі після дій більшовиків, які виселяли на Сибір мужчин за найменшу провину: *«Корова переїла конюшини, вдулася ... здохла. А ... мали брати до колгоспу. Саботаж. ... беруть до Сибіру коров'ячого господаря»* [35, с. 67]. Ще один приклад: *«Яблуня всохла ... то й викорчував її тазда. То це ти, бандеро, зробив, щоби податок не платити...?! Треба забирати. Разом із дітьми й жінкою»* [35, с. 66]. Або навіть убивали таким чином, що не можна було навіть упізнати тіло, а тих, кого впізнали, не давали поховати по тамтешнім звичаям: *«чорніють три трупи непізнаних хлопців, звезених учора емтебістами»* [35, с. 70]

Новела «Просили мата-тато» має широке коло тем: боротьба проти більшовиків, зрада побратимів, репресії, колективізація, релігія, невзаємне кохання. У центрі фабули зв'язкова Корнелія, яка пішла у ліс після того як «облавники підпалили батьківську хату разом із трьома лісовими опришками» [35, с. 71]. Вона була із останніх повстанців, яких не викрили МГБісти після десятків облав, в результаті яких одних зловили, інших продали товариші. Дехто був застрелений, інших відправили в тюрми або до Сибіру. Дехто втік за кордон, а інші використали різні маніпуляції, щоб легалізуватися в новому житті. Вагітна Марічка з Остапом забралися на дерево, намотали гранати на себе і вибухнули з МГБістами, щоб не потрапити живими в руки переслідувачів і, щоб не розлучитися один з одним.

Марія Матіос у цій новелі час від часу додає сюжетні екскурси у минуле, де зображує події перших років панування совітів: *«Ви забули, що наших татів і мамів гнали до сільради під конвоєм, як худобу, записуватися в колгосп? ... Аннина мама рвала ... волосся коло мертвої доньки, а той двоногий пес плював на неї й обзивав її сукою?! ... А де наші панотці, ви також забули?»* [35, с. 72]. Багато церковних духовників, які не підтримували більшовиків, стикалися з різними формами тиску, репресій та переслідувань владою. Деякі батюшки могли симпатизувати ідеям соціалізму чи комунізму, а це призводило до їхньої підтримки більшовицької революції та радянської влади. У творі неодноразово піднімається тема знецінення релігії, адже навіть на весіллі не вінчалися, а брали дозвіл на шлюб у партії.

Корнелія кохала підпільника Коляя, який втративши Анну (її убили та вивісили тіло на розгляд села), почав жорстоко мститися всім, за що ледь не був страчений своїми побратимами. Втікаючи на Буковину, цей чоловік обезчестив дівчину та покинув її вночі одну, попередньо видавши солдатам інформацію про те, як і де вони будуть тікати на Буковину. Про інших Корнелія думала зневажливо: *«Вони їй не пара, бо не розуміють, що відбувається навкруг, тільки мовчки кладуть у червоний хомут свої покірні шиї»* [35, с. 75], але розв'язка твору має неочікуваний сюжетний поворот – дівчина через два

роки після зради товаришів, виходить заміж та народжує дитину від комуніста-солдата, який намагався її викрити в останній момент втечі. Це не перша із новел збірки, яка містить таку феноменальну особливість – в останній момент нелюдських персонажів наділяти найкращими рисами, показуючи, що не нація відіграє вирішальну роль у тому, якою стане людина.

У цій та наступних новелах тематика текстів різко змінюється – вже не піднімаються історичні теми боротьби українського народу, теми депортацій та колективізації, натомість провідними стає соціокультурна тематика. «Анна-Марія» підіймає тему жіночої долі, злочина та кари. Головний образ-персонаж Іларій за своє довге парубоцтво мав статевий зв'язок чи не із кожною жінкою в селі – і зі шлюбною, і із вдовою... Іларій засватав Гафтинякову Анну, якій повинні були дістатися всі батькові ліси. У дівчинки ще навіть не сформувалося жіноче тіло, вона була зовсім дитиною, чим і привабила старого нареченого. Перед цим він позбавив цноти її старшу сестру Марію, яка на момент сватання уже мала повненький вид. Уже в день весілля, Іларій побачив біля церкви вагітну Марію, на якій повинен був одружитися.

Заради весілля на лісах Гафтиняка, чоловік втримався від інтимних стосунків із всіма його коханками на 8 тижнів, що стало для нього немов божевіллям та тяжким випробуванням, тому окрім жіночої долі, у новелі розкрито і тему чоловічої психології та фізіології.

Головні герої твору «Поштовий індекс» розкривають лише одну тему – батьків та дітей. Малий Василько написав у тюрму до батька листа, в якому розповідає сільські плітки про їх родину, про батькову крадіжку з магазину та батькову зраду жінці. Але у сина не виникає підозри, що все сказане є правдою, він все одно чекатиме батька – *«Подумаєш, десять років у тюрмі відсидить»* [29, с. 75] – та любить його.

За словами Я. Голобородька, *«кволе оповідання “Признай свою дитину” – відверто малоцікава розробка мотиву фатальних ревнощів. Гранична схематичність, невибагливість, спрощеність, та ще із присмаком безнадійної дидактичності гарантовано забезпечують цьому текстові функцію*

ілюстрації істин, для яких навіть статус тривіальних дуже почесний» [29, с. 84]. Тема чоловічої ревності надзвичайно гіперболізована, адже батько параноїдально шукає у рисах обличчя своєї дитини, риси чужого чоловіка та навіть порівнює дівчинку із фотографіями предків. Вдивляється у найдрібніші деталі, щоб переконати себе у невірності дружини, за якою почав слідкувати. У нього побачалась розвиватися ненависть до Тетянки, яка отримала апогей у ситуації із дитячим ворожінням: «– Курва мама твоя була, й ти вже хочеш?! – і вперше вдарив дитину по обличчю... Таня дивилася ... ненависно й смертельно, що Дмитро вдарив її вдруге...» [35, с. 76].

«Не плачте за мною ніколи» – це розповідь про бабусю Юстину, яка серйозно готується до свого похорону. Вона збрала всі необхідні речі для цього та періодично оновлює їх стан і зберігає всі ці предмети в своїй труні. Іноді вона позичає її іншим людям, але завжди отримує її назад від них у відмінному стані. Ця діяльність бабусі супроводжується живими історіями з її власного життя, і вона намагається переконати всіх своїх рідних, що не варто сумувати за нею, коли прийде час її прощання з цим світом. Новела містить безліч українських традицій та забобонів щодо цього дійства, тому є цінним зразком української літератури та культури.

Тематика цього твору не обмежується лише підготовкою до смерті. На початку твору підіймається тема божевілья. Блаженна Маріка від світанку до полудня проймає весь периметр села, розпитуючи перехожих, чи не бачили вони її Івана, якого вбило дерево в лісі, але вже давно ніхто не дивується цьому питанню, бо в селі всі знають: якщо Маріка виходить на вулицю вранці – ніхто не вмирає. Всім відомо, що вона відчуває наявність покійників і не виходить із дому. Тому, якщо хтось бачить Маріку на вулиці в селі, він відчуває особливу вдячність та повагу. Варто зазначити, що у прозі Марії Матіос неодноразово фігурують персонажі із різними видами психічних порушень.

Наявна також тема більшовитської епохи на українських землях. Згадано голову колгоспу: *«головиха ... грішна перед Богом, ... мусила людей від церкви відмовляти, та дітей не дозволяла хрестити, а на Великдень записувала всіх,*

хто йшов із кошиком» [35, с. 77]. Колективізація, яку проводили голови колгоспів, часто супроводжувалася конфіскацією майна, репресіями і навіть фізичним знищенням селян, які чинили опір, тому односельчани не любили цих представників влади. Колгоспники часто працювали важко, але отримували за свою працю мало. Голови колгоспів могли привласнювати колгоспне майно, отримувати хабарі від колгоспників і займатися іншими незаконними справами. У результаті всіх цих причин голови колгоспів були одними з найненависніших людей у радянській Україні і Марія Матіос завжди їх зображує із негативного боку.

Окрім того дана тема з'являється у різних фрагментах сюжету, наприклад у розповіді Юстини про те, як із зберкнижок і із горищ обезцінилися гроші через інфляцію, і всі знову стали бідними. Згадано також дефіцитний час: *«Та за таку смертечку в чергу треба ставати, як тепер за милом!»* [35, с. 77]. У СРСР економіка була плановою, що означало, що держава визначала, які товари і послуги виробляти, а також їхню кількість. Значна частина коштів виділялася на виготовлення зброї. Це призводило до неефективного використання ресурсів і нездатності задовольнити всі потреби населення.

Тема колективізації присутня і в наступному епізоді, коли *«Максим'юк ... не хотів їх (гроші) нести на зберкнижку на пошту, щоби в селі не знали, скільки він грошей має»* [35, с. 82]. Після колективізації люди боялися ставати багатими, адже раніше це могло призвести до заслання чи розстрілу. Репресії під час колективізації згадано і у словах Юстини про свою молодість: *«ці руки навиділися... Й у двері пальці клали, й шпильки під нігті загонили. І свою господарку від хати цими ручками силували віддавати»* [35, с. 85]. Дана репліка свідчить про те, що головна героїня твору була жінкою-борцем, яка не хотіла піддаватися на умови тоталітарного режиму, а передусім хотіла зберегти майно для своїх нащадків.

Новела **«Москалиця»** має схожу до збірки **«Нація»** тематику. На початку твору заявлена тематика I світової війни та її вплив на людську долю. Під час бойових дій армії змінювали одна одну і від цього потерпали місцеві молоді

жінки. Петра Северина забрали на війну, і за його відсутності один із російської армії згвалтував наречену. Вона народила дитину та назвала її в честь свого нещасливого кохання Севериною і дала по-матері Катеринівна, бо не знала імені свого кривдника.

Головна героїня твору осиротіла та жила у заможних людей. Марія Матіос часто використовує тематику депортацій радянською владою багатого населення, тому і в цьому творі змальовано як москалі вигнали до Сибіру більше половини населення села, зокрема тих, хто прихистив Северину. Дівчина залишилася жити одна та почала вивчати лікувальні трави. За здібність до медицини односельчани вирішили що вона прихистила Щезника і знається на чорній магії. Дівчина не контактувала із суспільством і надавала перевагу дружбі із природою: *«Вона не боїться гадини — вона й людей не боїться. Хіба лише сторониться. Але зараз у ній, здавалося, забилася вся кров — ніби одне велике-превелике серце. Це велике серце заважало зараз ясно думать»* [32, с. 36],

Провідною темою твору є протистояння між УПА та червоною армією більшовиків. Северина лікувала повстанців і допомагала переховуватися. За допомогою свого розуму вона обдурила кагебіста Вороніна, налякавши його тим, що у неї ручні гадюки, показавши тіло мертвої змії (яка виглядала живою) у себе під грудями. Після того ніхто не підозрював її у допомозі ліками повстанцям, бо вважали її божевільною, та вона продовжувала роботу проти окупації і не любила свої прізвисько Москалиця.

М. Матіос через мову головної героїні доносить основну думку твору: *«Северина дотепер не вірить, що Україна – надовго»* [32, с. 70] адже побачила за свій вік постійну зміну влади на Буковині і циклічне повернення москалів на ці території.

Повість "Москалиця" Марії Матіос є значущим внеском в українську літературу, який вирізняється своєрідним підходом до висвітлення сучасних соціокультурних реалій. Авторська майстерність М. Матіос виявляється в глибокому аналізі життєвих ситуацій та внутрішніх переживань героїв, що

надає їхнім характерам глибину та автентичність. У творі простежується тонке взаємодія історії та особистого, а також акцент на проблеми ідентичності та пошуку місця людини у сучасному світі.

2.2 Багатство тематики бестселеру «Солодка Даруся»

Роман "Солодка Даруся" Марії Матіос - це масштабна історична драма, яка розповідає про життя українського села в ХХ столітті. Прочитавши роман, Дмитро Павличко сказав: «... Ця річ уже сьогодні належить до видатних непроминальних творів» [45, с. 15]. Події твору розгортаються в гірському селі Черемошне, що на Буковині. Роман докладно висвітлює трагедію родини Ілашуків, включаючи Михайла, його дружину Матронку та доньку Дарусю. Проте важливо пам'ятати, що подібні сім'ї існували по всій Україні, не обмежуючись лише однією, описаною в творі. За філософією Марії Матіос – всі події відбуваються внаслідок історичних чи соціальних конфліктів [82, с. 299] Про задум написання роману, авторка висловилася так: «*«хотіла створити гімн людині на тлі історичної трагедії. Своєю Дарусею я шукала украдене щастя нації і шукала украдене щастя окремої людини»* [32, с. 274].

Вигадана персонажка Даруся виявилася реальною особою зі своїм власним життям, сім'єю та нащадками. Практично ніхто вже не пам'ятає ту подію або не знає, з ким вона сталася. Авторка, яка була знайома з цією історією, вирішила уникнути того, щоб її роман завдав шкоди цій жінці, яка розповіла свою історію, або тій, про кого ця історія розповідалася. Таким чином, історія та герої в романі "Солодка Даруся" не є вигаданими, а натомість вони ґрунтуються на реальних подіях та особистостях [32, с. 329]. Сама авторка зазначила, що «*«якщо я назву село та ім'я жінки, яка, будучи дитиною, виказала начальникові Вижницького районного МГБ майорові Дідушенкові ... своїх батьків 1950 року, то згряя охочих «акул» пера побіжить до неї по одноденну «сенсацію»* [32, с. 326–327].

Також не вигаданим персонажем є і Іван Цвичок. Згідно з дослідженнями письменниці, він не мав відомого батька, і в офіційних документах він був зазначений як Яремчук Іван Марійович (не дивно, що у згаданій раніше новелі

«Прости мене» зображено аналогічну ситуацію із записуванням дитини по-матері), проте це ім'я було мало відомим, оскільки протягом усього свого життя ця особа відома була під прізвиськом "Цвичок". Він мав і дітей, і не був таким перекотиполем, а також був дуже дивакуватим та 4 роки не міг закінчити один клас, проте був гарним майстром і сконструював собі мотоцикла [6, с. 269271].

Роман "Солодка Даруся" Марії Матіос має широку тематику, яка охоплює такі питання, як колективізація, репресії, воєнний період, божевільня, самотність, алкоголізм, жіноча доля, подружня зрада, чоловічі ревності, насилля над жінкою.

Авторка висловлює переконання, що доля жінки завжди тісно пов'язана з долею нації. Письменниця систематично досліджує тему жіночої самотності, і ця тема є однією з основних у творчості Марії Матіос. У різних її творах читач зустрічає різні прояви та вираження жіночої самотності [6, с. 31].

Перша частина «Даруся» має невелике коло тем. Починається із розповіді про саму головну героїню. Дарусю в селі називали дурною, адже вона ходила взимку купатися у крижаній воді, заривалася у землю, щоб зняти головний біль, що постійно супроводжував жінку ще із дитинства. Вона не мала господарства, не мала врожаю, а молоко чи інші продукти їй давали добродушні сусіди. Говорила лише зрідка із татовою могилою, бо люди для неї були страшними та подекуди дурними: *«бо тоді вони можуть дати їй конфету»* [34, с. 18] (через цукерку від МБГіста Дідушенка вона втратила свою родину, бо мама повісилася із горя, а тату збавили вік совєти) або про односельчан які *«...доспівалися про червону калину такої, що у Сибір їх відвезли...»* [34, с. 25]. Авторка стає на бік свого персонажа і вустами її батька пояснює стан дівчини: *«Слабі на голову – то Божі люди ... бо лиш вона собі вільно може говорити з Богом»* [34, с. 19].

У даній частині роману часто згадується одноліток Дарусі – Славко, який страждає на алкоголізм. Ця мікротема використана для антитези між «нормальними» людьми, що цькують Дарусю, та Дарусею, яка набагато розумніша за більшість односельців. Славка, коли напивається, робить

безчинства у селі і ніхто не називає його дурним. На Великдень він хотів підпалити весь запас соломи, а після цього зліг вдома.

Друга частина оповідує про Івана Цвичка і пов'язані з ним теми. Цей чоловік умів робити дрімби та з цього і жив, ночував на автовокзалах та подеколи у різних самотніх жінок. Тут і з'являється тема подружньої зради. Одна із жінок наводила наклепи на життя Дарусі із Іваном, які не мали суперечок і все робили мирно та жили в ідилії, хоча сама мала великий гріх: *«А ви ... і не вдовиця, і в церкві на причасті буваєте, а гріха з чужими чоловіками не сторонитесь»* [34, с. 35]. За цей гріх молодиця ледь не позбавилася дому, бо через ревності чоловік палив власну хату, розклавши всередині із одягу дружини вогнище. Варварка теж ночами ходить до кума Петра, хоча заміжня (про це і сказав перед усіма Цвичок)

Хоч Цвичок і мав багато гріхів за спиною, але Дарусю оберігав і від людей, і від себе. Коли вирішив зробити огорожу на могилі її батька, попросив дітей пошукати по селу непотрібні залізні труби, але комірник колгоспу вирішив, що це злочин – брати на смітнику народне. І у міліції Іван міг за себе постояти: *«можете везти в міліцію, то я там порозказую, скільки цей член краде в колгоспі і де ховає»* [34, с. 34]. У момент, коли між співмешканцями міг статися статевий акт, Іван так само захистив Дарусю: *«Але ні, не буду тобі дитину робити. Як ти її вчити говорити будеш? Мене якийсь шляк трафить, а дитину заберуть в інтернат. Буде сирота. Не треба»* [34, с. 40] – Іван може не бути готовим до батьківства через свою емоційну нестабільність або неспроможність відповідально відноситися до виховання дитини, але передусім він знає як живеться сироті, адже сам позбувся родини через совітів. Тут розгортається ще одна тема – колективізації. Авторка подає подробиці сімейної трагедії Цвичка: *«ваша влада ... забрали мамину хату, коли вона вмерла від побоїв на МГБ, а мене по людях пустили»* [34, с. 46]. І у житті Івана совітська влада не дає спокою, адже вони прагнуть контролювати навіть інтимне життя жителів Черемошного. За непокору владі та погрози Івана розказати всім як головиха варить самогон із колгоспного цукру, головного

героя закрили на 15 діб та відправили на громадські роботи. Там він дуже зносив одяг і його наглядач дав свій старий армійський одяг, щоб Іван прийшов додому пристойно одягнений. Але Даруся, яка тільки Цвичку подарувала свої слова, як побачила його у формі, відразу втратила свідомість і більше ніколи не була прихильною до свого захисника. Даруся дитиною бачила, як радянські військові чинили насильство над іншими людьми. Вона бачила, як вони вивозили людей до Сибіру, як вони грабували і знищували села, і як вони вбивали людей. Цей страх був одним із багатьох наслідків колективізації, які Даруся пережила, але постратравматичний синдром не дав їй бути щасливою з чоловіком.

Третя частина підіймає теми війни, репресій, колективізації, боротьби за незалежність та жіночої долі. Батьки Дарусі – Михайло і Мотронка дуже кохали одне одного і не намагалися грати велику роль у суспільстві, а постійно були вдома, адже обидва були сиротами і теж боялись людей: черемошнрянські жінки, що переживали ревнощі через Михайлову маму, вивели її в ліс і прив'язали до дерева, усвідомлюючи, що ніхто не буде шукати її там. Вона там була ніч, і тоді ж вовки з'їли її до кісток, і ніхто не був покараний за це викрадення.

У розділі описується 1940 рік, коли Черемошні, як і вся Буковина, переходило від однієї влади до іншої. Марія Матіос зображує найлюдянішими німців, які: *«почали війну з большевиками заради визволення окупованих людей з-під страху і безчинств. ... Школу в селі відкриває нова адміністрація. Священик щонеділі правитиме службу ... В село приїжджатиме німецький лікар і лікуватиме всяку заразу, яку плодили і заохочували большевики»* [34, с. 48]. Румуни хоч і били буками навіть за українську мову, проте не були настільки жорстокими, як совіти-москалі. Черемошчанка Васирина плачучи висловила про нову владу: *«... подивися на оцю голоднечу...Що ... можуть дати доброго, коли самі мало не голими сраками світять?! А подивися на їх онучі! ... хтось з постерунку міг би отак плюватися перед церкві?!»* [34, с. 49] – тема безбожності комуністів періодично згадувалась і у збірці новел «Нація».

Більшовики були антисемітами, бо боялись багатих гешефтів – поспалювали 17 маєтків євреїв та депортували 10 сімей (ці ж події згадуються у збірці новел «Нація»), забирали все добро із хатин та насильно зганяли людей в колгоспи, а тих, хто не хотів, тих висилали в Сибір. Михайла ж примусово призначили колгоспним заготівельником та зробили із його дому склад, що і спричинило головну трагедію у родині – за запасами молока і масла прийшли партизани-оунівці, за якими було відкрито полювання МГБ, яке раніше поклато біля сільради двоє мерців: юну дівчина та Івана, на псевдо Яструб. У них були прострелені скроні ... У дівчини замість грудей були дві глибокі дірки, а одне око було вибите. З ними це зробили за боротьбу із тоталітарним режимом та боротьбу за вільну Україну, адже совіти щодня недораховувались одного свого впливового прибічника. За допомогу підпільникам, Михайлову родину мали депортувати, тому мама Дарусі повісилася, що і стало причиною її німоти. Дитиною вона за цукерку видала домовленість Михайла із ОУНівцями, тому вирішила спокутувати свій гріх перед родинною мовчанню та самотністю. Як ми бачимо, провідною у творі є тема впливу совітів на людські долі, адже кожен герой роману так чи інакше став жертвою тоталітарного режиму.

Образ Матронки розкриває тему жіночої долі. Вона стала жертвою насилля і через москалів, і через чоловіка, тому не витримала всіх душевних страждань та вчинила самогубство. Уповноважений від МГБ Дідушенко провів їй страшний допит за те, що вона нібито була причетна до втікачів-ОУНівців. Її били, затискали пальці за знущалися із тіла. За це зникнення, сп'янілий від ревнощів Михайло, теж жорстоко побив жінку: *« ... обв'язав ... косою лавицю ... поклав її на коліна і взяв у руки австрійський ремінь ... доброму чоловікові мутиться розум від підозри жінки у зраді. ... Він бив її, як б'ють норовисту худобину: вкладаючи в кожен удар усю силу своєї ненависті й злості. ... заболіла рука, і він перекинув ремінь у другу. ... Матронка не просилася ... закусила волоссям рот і тихо стогнала після кожного удару, поки безсила її голова не впала на лаву непритомна. Михайло відлив жінку водою – і знов узяв*

ремінь...» [34, с. 52]. На цьому катування не закінчилися і він почав за нею слідкувати та грубо спілкуватися деякий час. Тема чоловічих безпідставних ревнощів, яка може порівнятися із божевільням, теж була озвучена і у новелах «Нації», проте у «Солодкій Дарусі» стала більш повною та довершеною, ніж у новелі «Признай свою дитину».

У творі піднята тема гріха і спокути, адже за крадіжку у людей Михайло втратив Матронку, за гріхи Дідушенка у нього народився позашлюбний каліка, зрадниця Варвара втратила чоловіка та коханця, а Калиниха (яка вкрала у депортованих майно та передала прийомній дитині) залишилась сама бездітна і її в дочерина дівчинка теж поплатилась за Калинині гріхи самотністю, Іван Цвичок за перелюб залишився без коханої жінки, так само як і Семен, що жити не міг без алкоголю.

2.3. Екзистенційна тематика роману-саги «Майже ніколи не навпаки»

Роман, який було видано 2008 року, одразу покорив читачів. Це сімейна сага у новелах, яка за тематикою та змістом дуже схожа на розглянуті вище твори. Сага має три новели: «Чотири – як рідні – брати» - розповідь про життя Одокії з Павлом та їх свекра Кирила та Василю, перипетії між братами; «Будьте здорові, тату» - у якій йдеться про ганебний вчинок багатія Івана Варварчука, що осоромив свою неречену на весіллі; «Гойданка життя» – про трагічну історію любові Мариньки Богодухи до Кирила Черв'юка.

Розпочнемо тематичний аналіз твору із першої новели. Вона найбільша за об'ємом і має найбільш розлоге поле тематики. Початок твору чимось нагадує «Кайдашеву сім'ю» І. Нечуя-Левицького, бо ми спостерігаємо над тим, як у великій родині Черв'юків немає спокою через свекруху Василю, що надзвичайно сильно ревнує свого сина Петра до його дружини Одокії. Василина то критикує всі справи невістки, то підслуховує вночі інтимні стосунки молодят, то прагне посварити подружжя. Але, коли Доцька у великих муках не могла сама народити дитину, все одно пішла за допомогою до знахарки та ворожки, бо так їй сказав зробити чоловік.

Отже, у цьому творі вже на початку піднімається тема пологів та материнства та жінки зокрема, а також патріархального сільського устрою, адже попри особисту неприязнь до дівчини, Василина не мала права послухатися свого чоловіка і завжди виконувала його волю.

Далі по сюжету вводиться провідна у новелі тема смерті найменшого серед братів – Дмитрика, яка переплітається із тематикою подружньої зради та скаліченої психіки чоловіка після війни. Івана Варварчука взяли на австрійську війну, як і більшість чоловіків Буковини, тому його молода – майже ще дитина – жінка Петруня залишилася одна на великому та заможному домогосподарстві без допомоги. Її сусіди Черв'юки дали їй в поміч найменшого Дмитрика, який випадково побачив її оголене тіло, коли разом підіймалися на драбині. Марія Матіос часто уводить фрагменти інтимного життя літературних персонажів, тому не дивно, що сексуальна тематика у ньому фрагменті розкрита досить відверто. Молоді люди закохалися (Петрунін чоловік був вже підстаркуватий та ніколи не був з нею, як із жінкою, а вона хотіла стати мамою), проте із війни повернувся Іван. Йому у селі натякнули про вчинок дружини, але він не міг повірити, що його дружина на таке здатна, бо не знала чоловіка за життя, та й сказав це головний звабник села – Андрій Варварчук.

«Вдома Іван Петруню косами до лав не прив'язував і батога в руки не брав. Правда, й близитися до жінки не близився, поки не зрозумів, що черево її порожнє, а чужим чоловіком ні в хаті, ні під спідницею не пахне» [29, с. 60], але сумніви потроху його пожирали через нову поведінку Петрі, яка часто поглядала на Дмитриковий двір і ігнорувала чоловіка, що повернувся із бойових дій. У фіналі новели ми дізнаємося, що він почав вчиняти насильство над жінкою *«Іван б'є Петруню чи не щотижня – аж душі її слухає»* [29, с. 60], що свідчить про травмовану війною психіку чоловіка, який почав переносити жорстокість у сімейне життя, бо не міг стримувати свою агресію.

Уже згадана у інших творах тематика чоловічого безумства від ревнощів та підозр, у цьому епізоді виглядає особливо жорстоко. Ревнощість може

призводити до агресивної поведінки, контролю, шпигунства та інших шкідливих дій. Іван запросив Дмитрового хрещеного Григорія Кейвана, бо вони разом повернулися з війни і йому теж зрадила жінка, та брата Андрія на Івана Купала у гості. Через певний час Андрій пішов, а ті чоловіки жорстоко скакали по юнацьких ребрах та ледь не вбили – *«Місили зверху ногами бідного Дмитрика так, ніби "гуцулку" на ньому гуляли. Аж поки не почули, що кістки вже не хрускають, а хлопець навіть і не харчить»* [29, с. 72]. Опісля розправи чоловіки викинули тіло у воду, але Дмитро залишився паралізованим калікою, за яким доглядали Одокія та Петро – так захотів сам юнак, бо н хотів залишатися у одній хаті із своїм кривдником та помирати на очах у батьків, які думали, що це був випадкове нещастя на річці.

Наступний важливий елемент фабули твору – це смерть Дмитрика. Доцька єдина про все дізналася з його слів і востаннє омивала висохле тіло. Тематика подружньої зради, у якомусь дуже екстраординарному вигляді присутня у цій сцені. Хлопець у останні хвилини життя попросив дружину свого брата пестити його статеві органи, через які він і загинув. Жінка не пручалася і виконала останню волю родича. З бочки зору психоаналітичного підходу до аналізу літературного твору, цей епізод надзвичайно цікавий своїм наповненням [34, с. 320]. Ерос та Танатос в останні хвилини життя юнака переплітаються у його свідомості та у свідомості людини, яка присутня перед його загибеллю. Згідно з міфами, ці дві сутності мають певний зв'язок через їхнє спільне вплив на людське життя. Ідея їхнього з'єднання може виникнути через те, що кохання та смерть є двома потужними та протилежними силами, які часто сприймаються як неодмінна частина людського життя. Кохання може стати силою, яка надає життю сенс і вартість, а смерть є неодмінною частиною цього процесу, завершуючи життя та надаючи йому контекст. Такий символічний зв'язок може використовуватися для висловлення глибоких філософських думок про природу життя, його протилежності і обмеженість.

Не обійшлося без релігійної тематики, яка виражена обрядом поховання та озвученим поняттям «гріха»: *«Це не гріх. Гріх – не уважити останню волю*

того, в кого завтра волі вже не буде ніякої» [29, с. 85]. У новелі прослідуються мотив гріха та кари за нього, адже зрада за християнським вченням є найбільшим гріхом. Згадується і ідея іншого Божого світу, адже хлопець пообіцяв проклясти Докію звідти, якщо розкаже його таємницю. Відтоді їй постійно сниться вогонь через страх потрапити за свій вчинок до пекла, або через передчуття майбутнього горя в родині. Під час токсикозу вона не могла їсти нічого, окрім яблук, що зайвий раз наголошує про гріховність жінки.

Образ Андрія є теж виявом людського гріха. Він головний винуватець усіх конфліктів твору, найбільший зрадник. М. Матіос не дарма уводить епізод із його зачаттям – Васирина мала дуже сильний статевий потяг до Кирила у той період і не зважала на християнські свята, тому він зачатий гріховно. І народився він у найголовніше релігійне свято Великодня.

Тема жіночого віщунства притаманна більшості творів письменниці, тому виявлена і у цій новелі, у епізоді сну Доції, де покійний Дмитрик кличе на допомогу до батьківського дому, у якому брати Оксентій та Андрій вирішили обхитрити всіх та поділити між собою Петрів спадок. Окрім того, віщункою була Маринька Богодуха, яка бачила долі всіх, окрім Черв'юків. Це сталося після Кирилової зради, коли він одружився на Васириному багатстві, а не на тій, яку кохав.

Ще одною із провідних тем саги є тема братської зради. Це і зрада Андрієм Дмитрика, і зрада двома братами Петра та батьків. Вони вирішили обдурити нотаря, прикинувшись їх померлим батьком (помер на полюванні) за допомогою брехливих свідчень підробкою підпису. Злочин та кара фігурує і у їх долях – Васирина зійшла з розуму після звістки про смерть Кирила. Оксентієва Єлена постійно йде із дому та зраджує йому, а Андрієва Настуся померла.

Отже, тематика першої новели релігійна. Провідними є теми зради, гріху та покарання за нього.

Новела **«Будьте здорові, тату»** розповідає історію знайомства єдиної доньки Гаврила Дячука Петруні, яка виросла без матері. Тато вирішив віддати

її за заможного Івана Варварчука, що був вдвоє старший. Це є аргументом на користь того, що весь твір наскрізь має тему життя жінки у патріархальному суспільстві, бо дівчина не мала права вибору свого майбутнього. Батько вирішив дати їй кращого життя у заможній хаті.

Під час весілля змальований обряд, де всім гостям наречений показує чи була цнотливою жінка. Цей епізод розкриває тему гіркої жіночої долі. Іван мав імпотенцію і не міг повноцінно бути чоловіком, тому вирішив за рахунок дівчинки показати себе героєм, що бере «зіпсовану» жінку та в той же час робить неможливим її рішення знайти іншого чоловіка. Окрім того, від неї відмовився і батько. Натомість Варварчук свій вчинок виправдовував: «... за таке багатство в сраку цілувати, а не дутися годиться» [29, с. 89].

Своє горе Петруня вирішує трансформувати у ілюзію материнства. Удавана шлюбна ніч призвела до удаваної дитини головної героїні у вигляді звертку із квіток. Цікаво що це не єдиний епізод у творах письменниці що торкається теми нездатності по різних причинах стати матір'ю. Переважна більшість цих конфліктів розв'язується за допомогою звернення своїх почуттів до неживого об'єкта, який одухотворюється та наділяється магічними здібностями. Петруня використовувала свою «дитину», яку потім зробила із забутою Дмитрикової сорочки, щоб заспокоїтися та уникати чоловіка, який для неї є звіром. «*Лиш не віддай мене знов у руки того звіра*» – просить дівчина Дмитрика, «*Їй однаково. Чи прийде той звір із великої бойні, чи ні – її голова не болить. Добре, якби не вернувся ніколи*» [29, с. 95] – відчувши своє перше кохання та надію на материнство, вона прагнула продовжити цей стан. За правилом творів Марії Маріос, після подружньої зради слідує покарання дівчини, тому вона позбулася всього та стала потерпати від побоїв чоловіка.

Наявна у творі і тема жіночого мольфарства – Маринька Богодуха хотіла відпоїти дівчину від кохання, щоб вона не страждала за ним, а змирилася із думкою жити із своїм законним чоловіком: «*Дай я тобі відмольфарю, – просить ... й зненацька стає на коліна перед молодю Варварчукою*» [29, с. 91].

Згадана і тема війни у роздумах Івана про неї. Він згадував як німці у І Світовій пустили ядовитий газ та обстрілювали з усіх боків. Олекса Говдя повернувся із війни нічим і почав сильно відчувати запахи, особливо пожежі, адже саме це стало причиною його каліцтва. Така увага до воєнної тематики може бути пов'язана зі спробою висловити своє бачення та розуміння подій того часу письменницею, адже зображувана у її творах Буковина, відчула на собі всі війни та партизанські сутички останніх століть.

Пошкоджена психіка чоловіка на війні стала причиною появи наскрізної теми у обох новелах – чоловічих ревнощів. Іван сприймав жінку як робочу силу і ніколи не жив з нею як подружжя, але раптова думка, що його власність відібрали, породила жорстокість та нав'язливе бажання шпигувати за дружиною. Він відчув її зміну характеру, але переконався у невірності після її слів: *«Маєш право перевірити, чи я перед тобою чиста. Ти мене не пробивав. А як хочеш знати, чи вірна я тобі, розпечатай мене. Хоч зараз»* [29, с. 99] – від народження нездатний продовжувати рід чоловік дуже болісно сприйняв такі слова, тому від образи його найбільшого комплексу, почав бити Петруню та не випускати одну із дому навіть у церкву. У новелі продовжується та доповнюється тема убивства Дмитрика через неспроможність чоловіка контролювати свої емоції.

Тема жіночої долі розгортається через образ Петруні, яка все життя жила із нелюбом, втратила єдине кохання життя, постійно піддавалася жорстокому насиллю та не мала змоги стати матір'ю. Марія Матіос вирішує на фінал цієї історії перевести героїню із позиції жертви та зображує її бунтарський характер та боротьбу із патріархальним устроєм свого життя, коли та вперше за багато років йде до коханого на кладовище та в повній мірі вперше заявляє про свої почуття.

Остання новела **«Гойданка життя»** оповідає історію життя вже згаданої Мариньки Богодухи. У селі Тисова Рівня її вважали божевільною. У різних культурах та релігійних традиціях можуть існувати переконання, що окремі особи, які виявляють незвичайні чи непересічні здібності, можуть бути обрані

чи освячені вищими силами чи богами. Це може включати в себе релігійні вірування в пророцтва, відкриття божественних таємниць, або інші форми святкових дарів. В таких традиціях існує концепція, що певні види "божевільності" можуть вказувати на особливе божественне покликання чи духовну обраність. От і цю героїню вважали такою через її здатність сповіщати про біду та займатися знахарством.

Новела продовжує тематику гріха та покарання. Маринька та Кирило Черв'юк були закоханими та щасливими та не зважали на заборони: *«Гріх?! Або Мариньці не однаково, що ні дружечки, ні весільного батька не мали вони з Кирилом коло себе, коли зносило їм двом голови в Іванцевому сні?!»* [29, с. 106]. За цю грішну поведінку, як завжди у творах письменниці, розплатилася дівчина – Кирило різко засватав багатійку Василину, а Мариньчині гойдалки, що сам зробив, попалив. Після цих подій вона вирішила вчинити самогубство, але спроба була невдала. З того часу вона почала бачити майбутню смерть односельчан або їх найбільші негаразди.

У творі також присутня тема війни. Маринька Богодуха вперше відчула, що вона приближується. На наступний день прийшов вїт та оголосив загальну мобілізацію чоловіків на Першу світову війну. Далі по фабулі розгортається сюжет про Теофілу та Грицька Кейвана, якого забрали на фронт. Авторка нам показує сцену, де жінка омиває своє тіло перед приходом чоловіка із війни та вперше не соромиться свого тіла. У патріархальному суспільстві є думка, що жіноче тіло гріховне та його потрібно приховувати навіть від чоловіка. Марія Матіос у цьому фрагменті підіймає тему статевого стосунку між чоловіком та жінкою того часу, вона через образ Теофіли зображує грубе ставлення чоловіків до жіночого тіла та невраховування їх фізіологічних та емоційних потреб.

Тема гріха розвивається у фрагменті, де оголена Теофіла показує кулака Божій Матері, але при цьому не вважає себе грішницею. Із сюжету новели ми дізнаємося про згвалтування солдатом героїні. Після цього вона завагітніла та не могла позбутися дитини. Теофіла розчарувалась у релігії після всіх подій,

бо не відчула підтримку від вищих сил. За законами того часу та суспільства вона мала понести покарання від свого чоловіка за те, що не вбереглася. Жінка сама дала йому сокиру в руки та попрохала про розправу. Тема чоловічої ревності та жорстокості наявна і в цій останній новелі, адже чоловік навіть не вислухавши жінку почав використовувати фізичну силу, бо звик до такої поведінки під час війни. Зважаючи на те, що подружжя не могло розірвати стосунки, вони продовжили жити разом, але із постійним психологічним та фізичним насиллям над дружиною, бо за життєвими принципами Грицька, у зраді та зґвалтуванні винна лише жінкаб «То все жіноча воля, її ворожба й лукавство. Відьомська заба непокритого тіла».

Тематика жіночої долі та жінки на війні особливо яскраво виявлена в цій новелі. Під час війни жінки часто стають жертвами сексуального насилля. Але Теофіла не була типом жінки-страдниці, бо вона ціною свого подружнього життя врятувала майбутнє своєї сестри Анни, яку хотіли зґвалтувати черкеси. Окрім того, Марія Матіос змальовує так званий "стокгольмський синдром", коли жертва симпатизує в своєму кривднику. Під час статевого акту, жінка не відчувала себе зґвалтованою, бо після багатьох років подружнього життя без почуттів, вона вперше відчула себе бажаною жінкою.

Тема материнства та аборту теж заявлені у новелі. Жінка не хотіла народжувати після зґвалтування, тому звернулася до народних методів вбивства дитини: «...хотіла топитися... Думала зіллям витравити з себе чорне сім'я... із стайні стрибала... тяжке піднімала...» [29, с. 120]. Після того як двійнята народилися вона їх не годувала та чекала, що помруть з голоду. Письменниця зображує епізоди післяродової депресії жінки, яка поступово перероджується безумовно любов до дитини та здатність на самопожертву заради неї.

Тема зради, покарання та зґвалтування об'єднується у фіналі твору. Німий Олекса Говдя вистрелив у марево у вигляді Мариньки, яка кружляла та обіймала Кирила у колибі. Він давно її кохав і через ревність вистрелив у друга. Після цього вбивця вирішує піти до Мариньки, привласнити її тіло та

видати це за її самогубство. Фінал твору завершується філософськими міркуваннями авторки про людську долю: *«У світі завжди одне й те ж: одні люди вбивають інших людей, а інші якісь люди в цей самий час – люблять іще інших. А ще інші ненавидять тих, хто любить. І не можуть собі дати ради ні перші, ні другі. Ні з любов'ю. Ні з ненавистю. І майже ніколи не є навпаки»* [25, с. 169].

Отже, ці три новели об'єднують теми чоловічої ревності, чоловічого каліцтва, впливу війни на особистість, жіночої долі та материнства, патріархату, зради найближчих людей, а також релігійна тематика гріха та спокути.

2.4. Тема материнства у повісті «Мама Мариця – дружина Христофора Колумба» та збірці новел «Мами»

Ця повість має нестандартну для української класичної літератури тематику. За словами авторки: *«Не кожен може уявити запропоновану мною таку безвихідну ситуацію. ... розумію, що зачепила щось таке, що перебуває поза межами болю... Адже я препарувала проблему брудного людського осуду, нічим не підтвердженого... Такий осуд легко помітити особливо у малих містечках, селах. Людину нерідко засуджують, опираючись лише на власні домисли...»* [35].

Провідною темою повісті є всеохоплююче материнство. Вагітною Мариця втратила свого чоловіка і народила потім його повну візуальну копію. В цьому творі теж прослідковується мотиви післяродової депресії через епізод, коли жінка не хотіла годувати груддю дитину, відчувала до неї ненависть і не хотіла давати ім'я, неначе її не існує.

Тема материнства виявляється і у змалюванні неправильних пологів. Щоб жінка скоріше народила, лікарі вирішили дістати плід залізними щипцями, що спровокувало у малюка вади психічного розвитку. Він не міг говорити (у творах Марії Матіос персонажі часто позбавлені голосу), а також він не міг стримувати агресії. Коли Христофор сформувався чоловіком, він почав нападати на людей і через це його хотіли забрати в інтернат. Проте

материнські почуття не дали морального права жінці розлучитися із своїм сином, якого вона поступово стала вважати своїм чоловіком.

Матір намагалася подружити на з такою ж, не прийнятою ніким, Катрею, але Христофор почав здійснювати до неї насилля та хотів згвалтувати. Пізніше мати наважилася задовольнити потреби сина за допомогою повії. Коли вони зустрічалися, він заспокоювався та переставав на деякий час бути агресивним. Але її убив чоловік, що повернувся із Афганістану через ревності. І знову ми зустрічаємо тему розвитку чоловічої агресії під час війни у письменниці. Після смерті своєї коханки Христофор вже не міг стримувати агресію по відношенню до матері, яка на той момент від багаторічної самотності та постійного стресу почала сходити з розуму та постійно говорила із уявним чоловіком. Марія Матіос не подає роз'яснення, чому Христофор став неагресивним та постійно ходив за руку з мамою. Письменниця подає ілюзію на те, що матір наважилася замінити сину жінку, бо і сама прагнула знову опинитися в шлюбі із своїм Христофором. Вся агресія сина виливалася через статеві відносини з мамою: *«синюшні від Христофорових нічних побоїв груди...»* [35, с. 68]

У повісті наявна тема критики ССРСР. Вона виявляється через слова Маріци про недостатнє матеріальне забезпечення на неповноцінну дитину, яка стала такою через радянську медицину. Її чоловік помер через неналежні умови робітників. Катря Овадюк не дочекалася свого нареченого із війни в Кабулі (можемо заявити про мікротему війни в Афганістані). Згадані періоди дефіциту та одноманітності радянського життя: *«зголоднілі від суцільних дефіцитів мишинські модниці»* [35, с. 96].

У збірці новел під загальною назвою «Мами» заявлена подібна тематика материнства, яка виявлена через трагічні сюжети.

Перша новела **«Мама Марія»** має підзаголовок «Тепер уже назавжди». Провідною темою є туга матері за загиблим сином. Марія вбачає образ сина у природі: *«щоразу ... прилітає Білий Голуб. Спочатку довго роздивляється навкруги, а далі тихо, перевальцем, чебрює від мене до Тебе. Ну, точно так, як чеберяв Ти, коли брався ходити»* [31, с. 15], *«Мій Син падав на мене з неба*

*хмаркою!» [31, с. 18], «Я хочу, щоб син приходив до мене ще і ще. Хай як – хмарою, дощем, спекою, котиком»[31, с. 20]. В різних культурах і релігійних традиціях існує віра або уявлення, що після смерті особи її душа або дух може продовжувати існувати в іншій формі. У деяких випадках це може включати уявлення про те, що душа покійного може з'являтися у природі. Це може бути виражено через різноманітні символи, образи чи природні явища, які асоціюються з матеріальним світом. Це може віддзеркалювати спробу віруючих знайти спокій та зв'язок із загробним світом через спостереження природи, тому можна стверджувати про релігійну тематику твору. Мати постійно молиться біля могили сина та вважає, що цей трагізм є Божею волею. Втрата єдиного сина є однією з найбільш складних і травматичних ситуацій для будь-якої матері. Психологічний вплив цієї втрати може бути вкрай глибоким і різноманітним. Марія Матіос описує синдром психологічної порожнечі і втрати сенсу життя: *«бо насправді мене тоді немає. Я статуя. З живих волокон та кісток... Я не відчуваю нічого живого. Ні в собі. Ні в кому іншому»*[31, с. 13]. Ця новела є автобіографічною і починає історіософічні роздуми авторки про війну та материнство.*

Новела **«Мама Веронця»** має тематику оплакування матері сина, що загинув у АТО в 2015 році, коли у регіонах Донецька та Луганська виникли конфлікти з проросійськими силами та місцевими ополченнями. Тоді українська влада оголосила про проведення АТО для відновлення контролю над територіями та припинення терористичної діяльності. Веронця втратила у тих подіях сина та після похорон постійно плакала. Присутній мотив самоусунення від суспільного життя і добровільне прийняття повної самотності. Її стан розриває інша жінка Михайлина, яка вже має більше 90 років. Син баби Михайлини був партизаном, але ніхто у селі навіть не знав про його існування. Михайлина дала настанову Веронці не плакати, адже так можна накликати ще більше горя.

Тема війни зображена у викривальному наративі: *«ти втратила сина на цій війні, а я втратила ще на тій, що була по великій у світі війні. Ні цю, ні*

ту убійники людських дітей не признали і не назвали по-людськи війною. ...а теперішні безсовісники і мародерники лиш якесь псяче порекло війні дали – АТО. Бойня це, а не АТО» [31, с. 31]. Авторка через мову героїні намагається осягнути сенс війни на Сході і її причини. Історіософію цих подій дає Михайлина: «Од війни до війни живе людина» [31, с. 31]. За її думкою, людство розвивається та розмножується лише у міжвоєнний період, а у війну знову деградує. Війни можуть породжувати нові етичні дилеми та викликати переосмислення моральних цінностей у суспільстві, тому чоловіки стають тиранами та йдуть війною один на одного.

Наступна новела «**Мама Михайлина**» більш наповнена тематично. Вона торкається теми боротьби УПА проти радянської окупації. Михайлина була матір'ю повстанця, якого убили та привезли привселюдно показати страчене тіло. Один із односельців сказав КГБістам чий це син, тому жінку привели до тіла та різними жорстокими способами хотіли взяти покази. Їй лили на голову крижану воду, били ногою по обличчю та виривали волосся із голови. Жінці довелося збрехати офіцеру через страх, що його не поховають на колгоспному могильнику як всіх, хто був впізнаний своїми батькам, а поглумляться над тілом та заховають у невідомому місті, щоб матір не могла оплакувати свою дитину. Якщо батьків не знайшлося, тоді тіло заливали вапном, щоб ніхто не впізнав, та складували у братню могилу в колгоспній ямі. Туди приходили всі мами, які збрехали про те, що не впізнають убитого.

Михайлина після смерті єдиного сина пішла у ліс задля того, щоб зробити самогубство. Вона збиралась сісти на мурашник, бо одного із односельців колись погубили мурашки через отруту у великій кількості. Прийшовши вона побачила, що і всі мурахи мертві, тому шукала гадину – теж не знайшла і почала голосно кричати. На цей крик прийшли ті зрадники, які сказали місцевій владі про її сина, дали їй свитку та пообіцяли, що будуть слідкувати, щоб її ніхто не образив у лісі. Відтоді вона пообіцяла собі шукати синове тіло, щоб перепоховати рештки.

Тема материнства, яка заявлена у цій темі, розгортається через трагічний сюжет. Михайлинин син помер від рук офіцерів радянської армії, а інший так і не народився. В обох подіях матір не могла виразити свою біль словами та криком, і в обох випадках через чоловіче домінування у суспільстві. Вперше вона боялась свого чоловіка, а вдруге тоталітарну систему ССРСР, що не визнавала українців та їхню боротьбу за незалежність.

Останній розділ під назвою «Мама Мама» є метафорою на материнство. Баба Васюта, яка колись втратила свого єдиного сина на війні, почала сублімувати свої емоції через опіку над котами. Коли її улюбленці приходили побиті чи скалічені, вона проєктувала свої материнські почуття до тварини та через свій невротичний депресивний стан всі сусідам повторювала: «Мама я, я мама!», «Мама я! Ондечки якого файного кота замість чоловіка і дитини маю. Так що мама я» [31, с. 281].

Основний розділ стосується історії мами Сидонії, яка втратила під Іловайськом єдиного сина, що пішов добровольцем у АТО та потрапив у котел. Ніхто не міг дати відповідь про місцеперебування тіла чоловіка, адже він був лише у списках безвісти зниклих. Односельці відвернулись від жінки, що виглядала божевільною та почали сумніватися, що її син був на фронті. Мати не хоче тривожити пам'ять про сина та паплюжити його ім'я, тому коли тіло Віталія так і не повернули, вона не почала продовжувати розслідування причин його смерті. *«Я ду-у-уже довго думала і вже не передумаю...наші здорові жеребці по опущеній росії батракують більше, ніж по культурній Європі, а мій, як дехто каже, п'яничка, пішов боронити їхніх мамів і жінок, і дітей – і він не повернувся навіть у труні»* [31, с. 171] – Марія Матіос через образ Сидонії неприховано критикує політичну владу сучасної України та намагається осмислити причини та суть АТО, показуючи розкол деградуючого суспільства, яке намагається під час війни абстрагуватися від неї та жити веселим життям, цькуючи та ігноруючи вдів-жінок та вдів-матерів.

Тема війни у творі розкрита реалістично. Зображені сцени вияву чоловіками посттравматичного синдрому, їх поведінку у мирний час.

Притаманна також правдива інформація про українські втрати на фронті: «...на дніпропетровському цвинтарі більшає хрестів із невстановленими бійцями» [31, с. 180]. Образ війни змальований експресивно та персоніфіковано: «ця неназвана і, здається, безконечна, як жувальна гумка, війна плодила глибокі вирви не лиш у землі і тілах захисників, але до якогось часу й невидимо – в душах» [31, с. 204]. Авторка виявляє вплив війни на психологію мас, які втрачають людські цінності і перетворюються на звіроподібних істот без моралі.

Отже, тематично найпопулярніша проза письменниці обертається навколо жіночої, політичної та історичної тематики. Своєю творчістю Марія Матіос показує циклічність історичного процесу та його залежність від воєнних дій. Показує особистість у всіх її вимірах та станах, психологію людини у межових станах, стані афекту. У прозі показаний і постколоніальний вимір українського суспільства та вплив окупації ССРСР, Румунії, Угорщини та Німеччини на культуру та ментальність травмованого народу.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

Прозові твори Марії Матіос вирізняються багатством тем. У творчості Марії Матіос спостерігається глибока взаємодія індивідуального та колективного, історичного та сучасного, що робить її твори цікавим об'єктом вивчення не лише з літературознавчого, але й з культурологічного погляду. Здатність письменниці глибоко аналізувати складні ситуації та витягати гострі аспекти людського досвіду робить її творчість значущою в контексті розвитку української літератури.

Збірка новел «Нація» підіймає соціокультурні теми, що пов'язані із кореляцією зміни політичного режиму із психологією народу. Головні герої новел зазнавали внутрішньої трансформації під час кризових періодів історії: війни, депортації, революції. Ця збірка охоплює тематику материнства, жіночої долі, війни, подружньої зради, гріха та кари.

Тематика «Солодкої Дарусі» багатопланова. Письменниця підіймає питання абсурдності світу, відчуженості людини від суспільства, межові ситуації, страх, самотність.

Сімейна сага «Майже ніколи не навпаки» торкається гендерної та екзистенційної тематики. Герої твору часто стикаються з моральними дилемами та спокусами, що ведуть до гріху або порушення суспільних чи етичних норм. Такі моменти відображають внутрішню боротьбу та важливість морального вибору.

Збірка під назвою «Москалиця. Мама Мариця дружина Христофора Колумба» протиставляє два жіночих образи. Москалиця є втіленням раціонального погляду на світ та життя за розумом, а Мариця жінка, яка живе за покликом серця.

Останній дебют мисткині «Мами» торкається теми війни та материнства та їх нерозривного трагічного зв'язку.

ВИСНОВКИ

Отже під час виконання завдань магістерської роботи, ми можемо зробити певні висновки та узагальнення матеріалу.

Марія Матіос, безумовно, одна із найталановитіших жінок-українок у всій національній літературі. Тематика її творчості вписується у сучасний літературний процес, адже разом із флагманами українського слова – С. Жаданом, Ю. Андруховичем, О. Забужко, В. Шклярком їх об'єднують спільна патріотична тематика, яка включає мікротеми окупації радянської Росії українських земель, травматичному впливу війни на свідомість окремої особистості та суспільства в цілому, взаємовідносин людини та влади. Більшість із митців звертається до історії, щоб утвердити існування українства на всіх етапах розвитку суспільства.

В той же час письменницю вирізняє індивідуальний набір тем, що притаманні ледь не кожному прозовому твору.

Перш за все, творчий набуток Марії Матіос розглядається в контексті жіночої прози. Жіноча тематика представлена сюжетними лініями про материнство, аборт, втрату дитини на війні чи від рук убивці, нещасливе кохання, подружня зрада, місце жінки у суспільстві та на війні, місія жіночої статі у спокутуванні родових гріхів. Письменниця показує протистояння жіночих образів із ворожим патріархальним суспільством, яким просочене суспільне та сімейне життя: потреба бути самотньою у родині, шлюб без згоди нареченої за старого парубка, принижуючі гідність весільні традиції, просочене тяжкою фізичною працею життя. У творі «Мама Маріца – дружина Христофора Колумба» заявлена революційна для нашої літератури тема інцесту та гіперматеринства. У змістовому полі материнства подекуди зустрічаються теми післяпологової депресії та посттравматичного синдрому після втрати дитини. У останньому романі «Мама» було достеменно передано психологію мами-вдови, яка втратила нащадка від політичних збройних конфліктів.

Ще одним ключовим елементом тематики є аналіз сучасного українського суспільства та його проблем. Марія Матіос не уникає важливих суспільних питань, а навпаки, висловлює критичний погляд на політичну, економічну та соціокультурну дійсність.

Заявлена тема війни зображена як основний рушій деформації та трансформації суспільно-політичного та культурного устрою. Війна, за творчістю письменниці, є неминучою, адже провокує розвиток суспільства. Після занепаду відбувається поступовий повільний процес оновлення, бо з'являються нові технологічні можливості та здатність людини боротися із внутрішніми та зовнішніми конфліктами. Письменниця вводить до сюжету теми згвалтування чужими військовими жінок та небажаних дітей, від яких відмовлялося все суспільство.

Марія Матіос у своїх творах часто зображує фізичне каліцтво. Її персонажі можуть бути позбавленими мови, слуху чи можливості пересуватися. Це є наслідком внутрішніх душевних травм людини, яка обирає самовільне відречення від оточуючих. Подекуди зображене «чоловіче каліцтво», що полягає у неможливості чоловіка продовжити рід. Так само продуктивна тематика божевільня. Через образи таких людей, письменниця виявляє істинну суть оточуючого хронотопу разом із героями, функціонуючими в ньому.

Образи божевільних людей часто фігурують поруч із радянською тематикою. ССРСР в її творах є найбільшою проблемою для існування української держави. Образи радянських солдат та офіцерів чи не найжорстокіші серед всіх інших, письменниця навіть німецьку армію змальовує як більш гуманну. Авторка засуджує депортацію євреїв, румунів, українців до Сибіру. Колективізація як найбільший травматуючий фактор на селі зображена як подія, що стоїть на одному рівні із війною. Цим двом проблемам протистоїть Українська повстанська армія, що часто є темою прозових творів. Протистояння між цими антагоністами рухає конфлікт твору та уособлює вічне протистояння українства проти зросійщення.

На змістовому рівні її проза цілком належать до традиційної літератури, адже ми зустрічаємо українські імена, побут, їжу, характери, національну психологію, з що притаманна українській класиці. Проте, головними героями новел часто можуть бути і іноземці, які тісно взаємодіють із нашою культурою та деякою мірою асимільовані.

Важливим елементом тематичного розгортання є дослідження психології та внутрішнього світу героїв-українців. М. Матіос ретельно розглядає психологічні аспекти їхнього існування, створюючи митців, які опиняються в складних емоційних та екзистенційних ситуаціях. Це робить її твори відмінним полем для вивчення психологічної літератури та дослідження людської душі, адже героїні новел та романів глибоко релігійні та уособлюють мотиви жертвності, відданості та незламності перед ворогом.

Тема гріха та покарання в творчості Марії Матіос визначається глибоким психологічним аналізом героїв, їхніх внутрішніх конфліктів та моральних дилем. У її творах, таких як "Солодка Даруся" чи "Нація" авторка створює образи персонажів, які стикаються з важливими моральними виборами, гріхами чи моральними проступками. Повідомлення про гріхи в творчості Матіос подаються через призму їхнього впливу на психіку та долю героїв, а також через зв'язок з історичними подіями чи соціокультурними контекстами. Гріхи, які вона висвітлює, можуть бути не лише особистими, але й відображати загальні проблеми суспільства. Тема покарання в творчості Марії Матіос часто виражається не лише у фізичних або правових аспектах, але й у внутрішній катарсисі, що переживають герої. Вона дозволяє читачам роздумувати про природу морального відповідальності та вирішувати питання справедливості.

Загальний висновок з даного дослідження полягає в тому, що тематика прози Марії Матіос виявилася багатошаровою та виразною, здатною відображати глибокі аспекти людського існування та сучасного українського суспільства через призму художнього слова.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бабенко А. Постмодерні акценти сучасної української урбаністичної прози : Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Одеса: Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету, 2017. 45 с.
2. Бабенко А. Топос міста у прозі Сергія Жадана (на матеріалі творів «Ворошиловград» та «Месопотамія») : Науковий вісник Миколаївського університету імені В.О. Сухомлинського. Філологічні науки (літературознавство): збірник наукових праць. Миколаїв: МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2017. 337 с.
3. Баранська Л. Вербалізація концепту гріх у малій прозі Марії Матіос : Рідне слово в етнокультурному вимірі, 2015. 514 с.
4. Белімова Т. В. Образ села в романах Марії Матіос і Люко Дашвар : Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія : Філологічні науки, 2015. 151 с.
5. Вишницька Ю. В. Дуалістична міфомодель творів Тараса Шевченка та Марії Матіос: "Перехресні координати" : Літературознавчі студії, 2014. 15–6 с.
6. Вірич О. Екзистенціал самотності в романі М. Матіос «Солодка Даруся» : Науковий вісник МДУ ім. В. Сухомлинського : зб. наук. пр, 2012. № 49. С. 30–38.
7. Гнатюк О. Авантюрний роман і повалення ідолів. *Рекреації. Романи*, 1996. С. 9–26.
8. Голобородько Я. Соціумний інтер'єр чи психологічний дизайн? : Художні дилеми Марії Матіос. *Слово і час*, 2008. № 12. С. 81.
9. Голобородько Я. Соціумний інтер'єр чи психологічний дизайн? (Художні дилеми Марії Матіос) *Слово і час*, 2008. № 12 . С. 81–85.
10. Гребенюк Т. В. Поетика прози О. Забужко: постмодерністський аспект інтерпретації. Актуальні проблеми слов'янської філології. *Міжвуз. зб. наук. ст.. Вип. X: Лінгвістика і літературознавство*, 2005. С. 388–395.

- 11.Гундорова Т. Атомний дискурс і Чорнобильська бібліотека, або Як зустрілися Пашковський з Бодрійяром : Кур'єр Кривбасу, 2004. 162 с.
- 12.Гундорова Т. Ностальгія та реванш: Український постмодернізм у лабетах національної ідентичності: [У контексті постмодернізму аналізується роман “Московіада” та есеїстика. Ю. Андруховича] : Кур'єр Кривбасу, 2001.
- 13.Гундорова Т. Післячорнобильська бібліотека. Український літературний постмодерн : Київ. Критика, 2005.
- 14.Дудніков М. Жанрові модифікації історичного роману. Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка: Філологічні науки. № 6. Ч. I. 2011. С. 46–54
- 15.Жила С. О., Лілік О. О. Художні світи Марії Матіос: навч. посібник. Чернігів : Десна Поліграф, 2022. 196 с.
- 16.Зборовська Н. Проза Марії Матіос : психоаналітичний підхід. *Наукові записки Таврійського національного університету ім. В. І. Вернадського*. Серія : Філологія. 2010. Т. 23. № 1. С. 201–209.
- 17.Завадська Н. В. Фольклорний мотив заборони у прозі Марії Матіос. *Вісник Житомирського державного педагогічного університету імені Івана Франка*. Житомир. Вид –во ЖДУ імені Івана Франка, 2014. С. 286–289.
- 18.Застеба О. Людина в міжчасі (на матеріалі творів Марії Матіос). *Наукові записки [Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка]*. Сер. : Філологічні науки. 2009. № 85. С. 150–159.
- 19.Зборовська Н. В. Психоаналіз і літературознавство : посібник. Київ : Академвидав, 2003. 392 с.
- 20.Іванишина О. О. Архетип матері в романі Марії Матіос «Майже ніколи не навпаки» : Наукові записки. Серія: Філологічні науки. 2022. С. 26–30.
- 21.Інтерв'ю з Марією Матіос. URL:: https://www.bbc.com/ukrainian/entertainment/story/2007/06/070609_matios_interactive_is (дата звернення: 12.10.2023)
- 22.Колієва І. Фемінність в українському суспільстві : аналіз тенденцій. URL: <http://eadnurt.diit.edu.ua:8080/jspui/bitstream/123456789/969/1/statiavKiiv> (дата звернення: 15.10.2023)

- 23.Крупка М. Жіноча візія тоталітаризму (на прикладі творчості Марії Матіос та Людмили Таран) : Наукові записки [Національного університету "Острозька академія"]. Сер. : Філологічна. 2013. № 32. С. 148–157. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoaf_2013_32_17 (дата звернення: 12.11.2023).
- 24.Макаренко Л. В. Проблематика малої прози Марії Матіос. Культура народів Причорномор'я. 2012. № 229. С. 173–176.
- 25.Матіос М. Вечір життя : Чотири пори року життя. Львів : ЛА «Піраміда», 2009. С. 69–142.
- 26.Матіос М. Вирвані сторінки з автобіографії. Львів : ЛА Піраміда, 2011. 368 с.
- 27.Матіос М. Коли по-пластунськи, коли на повен зріст, але я маю потребу бути в історії, в минулому. URL: http://www.mariamatos.com.ua/zm/nterv_yu/nterv_yu_bondarev/ (дата звернення: 18.10.2023).
- 28.Матіос М. Кулінарні фіглі. Львів : ЛА «Піраміда», 2009. 208 с.
- 29.Матіос М. Майже ніколи не навпаки. Львів : ЛА «Піраміда», 2007. 176 с.
- 30.Матіос М. Мама Маріца – дружина Христофора Колумба. Львів : ЛА «Піраміда», 2008. 48 с.
- 31.Матіос М. МАМИ. Драма на шість дій. Київ : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2023, 288 с.
- 32.Матіос М. Москалиця. Львів : ЛА «Піраміда», 2008. 63 с.
- 33.Матіос М. Нація / М. Матіос. Львів : ЛА «Піраміда», 2007. 256 с.
- 34.Матіос М. Солодка Даруся. Львів : ЛА «Піраміда», 2007. 185 с.
- 35.Матіос М. Щоденник страченої: психологічна розвідка. Львів : ЛА «Піраміда», 2005. 192 с.
- 36.Мельник Н. Г. Фольклорні модули роману М. Матіос «Майже ніколи не навпаки»: семантика соціально-побутових кодів. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Філологічні науки (літературознавство) : збірник наукових праць / за ред. О. С. Філатової.* Миколаїв, 2015. 154 с.

37. Насмінчук І. А. Проза Марії Матіос як інтертекст : *Науковий вісник Чернівецького університету: зб. наук. праць. Слов'янська філологія / наук. ред. Б. І. Бунчук*. Чернівці: Рута, 2008. №. 394–398. С. 379–385.
38. Насмінчук І. А. Психоаналітичні доміанти в повісті "Мама Маріца" Марії Матіос : Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки. 2011. №25. 481 с.
39. Ніколаєнко В. М. Моральні імперативи міжнародного порозуміння в новелі М. Матіос "Апокаліпсис" : Вісник Маріупольського державного університету. Серія : Філологія. 2017. №17. 557 с.
40. Новиков А. О. Роман Марії Матіос "Солодка Даруся" як вирок комуністично-кадебістському режимі : Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія : Літературознавство. 2016. № 45. 591 с.
41. Осіпчук Г. В. Засоби мовного вираження концепту "зовнішність людини" в сучасній українській прозі (на матеріалі творчості Валерія Шевчука і Марії Матіос) : Актуальні проблеми філології та перекладознавства. 2017. №. 12. 187 с.
42. Сопачова О. В. Діалектизм у системі мовно-виражальних засобів буковинських письменників (на матеріалі Юрія Федьковича та Марії Матіос) : Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика. 2011. № 23. С. 135–143.
43. Степанов А. Місто на межах: естетичні грані образу в літературі перехідних епох URL: <http://dspace.nbu.gov.ua/handle/123456789/17100> (дата звернення: 28. 09. 2023).
44. Тематика новели «Мама Мариця – дружина Христофора Колумба» URL: <http://bukvoid.com.ua/digest//2009/09/17/195449> (дата звернення: 13. 08. 2023).
45. Феномен Марії Матіос : інтелект-реліз. Полтава, 2013. 16 с. URL: http://libgonchar.org/index.php?option=com_content&view=article&id=189%3Aq--q&catid=152&Itemid=25&lang=uk (дата звернення: 02. 08. 2023).

46. Хлівна Т. Народна медицина у творі Марії Матіос "Черевички Божої матері" : Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Філологія. 2016. С. 364–367.
47. Черниш А. Психоаналітичний дискурс в українській літературі: витоки становлення. *Philological science and education: transformation and development vectors: Collective monograph. Vol. 2.* Riga, Latvia: «Baltija Publishing», 2021. 422 p. P. 318–337.
48. Шарова Т. Жіноча проза : теоретичні засади визначення та класифікація. Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна : Філологія. Харків, 2006. С.167–170.
49. Шевченко Г. Поняття «відчуження» та «привласнення» в українському інтелектуальному дискурсі. URL: <http://ir.stu.cn.ua/handle/123456789/9151> (дата звернення: 9.09.2023).
50. Шевченко М. Вона пише, як Марія Матіос : Літературна Україна. 2002.
51. Шукай О. Жіночий образ як інтерпретаційна модель подій національної історії (на прикладі роману Марії Матіос «Солодка Даруся»). URL: <http://litzbirnyk.com.ua/wp-content/uploads/2017/01/59.18.16.pdf> (дата звернення: 02. 03. 2023).